

HAVREVIMPEN

DOF-FYN

16. ÅRGANG NR. 2, JUL 2009

**Ringmærkning ved Keldsnor
Aldersbestemmelse af Havørn
Ringmærkning af "større fugle"
Landskampen 2008 Naturpolitik**

HAVREVIMPEN

Udgives af Dansk Ornitologisk Forenings lokalafdeling for Fyns Amt

Tryk: Micro-Forma Oplag: 300

Redaktion:

Søren Gjaldbæk - Jacob Sterup Andersen - Tim H. Hansen - Michael Mosebo Jensen

Redaktør:

Søren Gjaldbæk, Carsten Hauchs Vænge 4, 5230 Odense M, tlf. 66 13 78 56
e-mail: soeren.gjaldback@privat.dk

Udsendelse af Havrevimpen (abonnement, adresseændringer):

Michael Mosebo Jensen, Røjle Bygade 102, Røjle, 5500 Middelfart, tlf 26 82 07 29
e-mail: mmj@doffyn.dk

Hjemmeside: www.doffyn.dk

Indsendelse af observationer:

Via Hjemmesiden, kun for folk, som er tilmeldt som brugere.

e-mail: obs@doffyn.dk

pr. telefon til én fra Administrationsgruppen, DOF-Fyn Web:

Erhardt Ecklon	62 21 99 16
Jacob Sterup Andersen	62 29 26 29 / 25 56 74 17
Michael Mosebo Jensen	26 82 07 29
Hans Rytter	62 27 20 26 / 23 34 86 36

Webmaster:

Søren Gjaldbæk, Carsten Hauchs Vænge 4, 5230 Odense M, tlf. 66 13 78 56

Kontaktadresse til bestyrelsen, formand:

Henrik Kalckar Hansen, Birkebakken 5, Sankt Klemens 5260, Odense S tlf. 30 70 90 38
e-mail: kalckar@webspeed.dk

Indhold:

Fra redaktionen	3	Ringmærkning ved Keldsnor	31
Formandens hjørne	3	Landskampen 2008	39
Naturpolitik	5	Fra Felten	43
Side 9-ornitologen	8	Turrapporter	49
Aldersbestemmelse af Havørn	13	Møder og ture	54
Mindeord om Ib Hellesen	30	Ringmærkning af "Større fugle"	57
		Små pip	58

Tegninger: Ole Runge og Gunhild Brink

Forsidetegning: Ole Runge.

Fotos: Erik Thomsen, Hans Rytter, Erhardt Ecklon, Søren Gjaldbæk, Jacob Sterup, Jan Holm Jensen.

Copyright: DOF-Fyn. Udgivelsen må kun citeres med tydelig kildeangivelse

Fra redaktionen

Så er vi klar med årets andet nummer af Havrevimpen. Tidligere blev bladet udsendt til alle medlemmer af DOF Fyn, men faldende indtægter har gjort det nødvendigt at indføre en abonnementsordning. I den anledning er oplaget naturligvis faldet. Der er godt

og vel 250, der har tegnet abonnement. Vi er glade for, at der er så stor opbakning til at fortsætte bladet på disse nye vilkår. Abonnementet fornys hvert år i forbindelse med modtagelse af årets første nummer. Redaktionen ønsker alle god sommer.

Formandens hjørne

Af DOF Fyns formand Henrik Kalckar Hansen

Grøn vækst

Vi har i lang tid ventet på regeringens udspil om Grøn Vækst. Undervejs blev den forsinket af en Nato toppost og et følgende statsminister skifte.....

Men d. 30 april kom det længe ventede udspil så fra regeringen. Desværre kan forslagene ikke engang rette op på det seneste års tab af natur på de braklagte arealer, som nu er pløjet op.

Svigtende naturindsats i kommunerne og opløjningen af 120.000 ha brakarealer har ødelagt mere for naturen og miljøet end grøn vækststrategien vil formå at genoprette!

F.eks. er et af de centrale forslag i Grøn Vækst at landmændene skal tvinges til at udlægge 10 m brede randzoner langs søer og vandløb, der

skal være dyrkningsfrie. Men samtidig åbnede miljøministeren i den mundtlige præsentation af forslaget mulighed for at disse randzoner kan plantes til med energipil – med skattefradrag.....

Hvordan harmonerer det med vores viden om forholdene i den danske natur?

Her har vi i DOF heldigvis et fremragende værktøj:

I Punktællingsrapporten dokumenteres det art for art, hvilke fugle der fra 1975 til i dag er i tilbagegang i Danmark. Her er et lille udpluk af de arter, der er trængt:

- Rødrygget Tornskade reduceret med 88 %,
- Tornirisk reduceret med 70 %

- Gulspurv reduceret med 50 %
- Bynkefugl reduceret med 70 %
- Jernspurv reduceret med 65 %
- Engpiber reduceret med 20 %
- Gul Vipstjert reduceret med 70 %
- Sanglærke reduceret med 60 %
- Vibe reduceret med 70 %
- Agerhøne reduceret med 88 %

For os som kender lidt til disse fuglearters levesteder står underteksten

til billedet af Danmarks natur lysende klart:

Regeringens svar til dette er at plante energipil????

Det hænger simpelthen ikke sammen. Energipil langs med vådområder giver absolut intet ekstra naturindhold. Det bliver et alvorligt tilbageslag for naturen i disse vigtige og sårbare områder.

Bestanden af Tornirisk er reduceret med 70% siden 1975. Foto: Erik Thomsen.

I foråret 2009 udkom en ny rapport fra Nordisk Ministerråd.

Heri skriver Danmarks Miljø Undersøgelse (DMU ved Århus Universitet) "I Danmark er det navnlig den lysåbne natur, vores heder og overdrev, der går tilbage i areal og kvalitet, samtidig med at byerne breder sig og landskabet opsplittes af nye anlæg. De nordiske lande har - i lighed med EU - vedtaget et fælles mål om at standse nedgangen i naturens mangfoldighed, biodiversiteten, inden 2010. Men udviklingen indebærer at det er højst usandsynligt at de nordi-

ske lande når det internationale mål om at stoppe tabet af biologisk mangfoldighed inden 2010."

I DOF kan vi ikke vende den negative udvikling alene. Men vi kan gennem vores optællinger dokumentere, hvordan naturen i Danmark udvikler sig. Så de ansvarlige politikere i regering og kommuner er gjort helt klart:

Så god punkttælling, det nytter noget!

Mange fuglehilsner
Henrik Kalckar Hansen..

Har du ikke allerede en rute? Så kontakt vores punkttællingskoordinator: Per Damsgaard Sørensen mail: dsodense@dadlnet.dk eller tlf.6613 9002.

Hvornår begynder man at gøre noget for fuglene

Af Mogens Elnif Thomsen

Nu er der blevet indviet et nyt og flot fugletårn på Monnet med stråtag og det hele. I de sidste par år er et nyt sat op på Knudshoved og i Bøjden og Tryggelev er fugletårnene blevet flot renoverede. Alt sammen meget godt.

Men gad vide hvad fuglene siger til alle disse flotte fugletårn? Ja, egentlig tror jeg såmænd, de er ligeglade, hvis de overhovedet har lagt mærke til dem.

Hver dag året rundt er der folk ude at se på fugle, og dagligt bliver der indberettet masser af observationer til

diverse baser. Et par gange om året bliver fuglene endda talt til punkt og prikke. Af og til bliver der endda også holdt mandtal over specielle arter, og et par gange om året, når de skal ud på deres lange rejser, bliver de stoppet i tolden, bliver målt, vejjet og somme tider fotograferet og for til sidst at få en klods om benet.

Så bliver det hele registreret i databaser, og der bliver tegnet firkanter, kurver og grafer og endda sammenlignet med andre lande.

Men gad vide hvad fuglene siger til alle disse aktiviteter. Ja, hvis det var os mennesker, der fik sådan en behandling, hver gang vi var på charterrejse, tror jeg de fleste blev hjemme og holdt ferie i Danmark.

Hvad får vi så ud af alle disse aktiviteter, og hvad får fuglene ud af det?

Jo skam, en masse viden og dato. Hvor flyver de hen, hvor langt flyver de, nogle flyver til Spanien, andre helt til Afrika, ja endda flere forskellige steder i Afrika, hvor længe er de om det osv.

Og hvad kan fuglene så bruge det til? Ja storken kunne i hvert fald ikke bruge alle disse oplysninger til noget. Bestanden faldt støt og roligt i sidste halvdel af det sidste århundrede, sjovt nok i takt med landbrugets udvikling, eller måske jeg skulle kalde det ændring. Selv om antallet af storke faldt og faldt hvert år og det til sidst kun var et spørgsmål om tid inden den sidste stork var væk, blev der så gjort noget??? Ikke en disse.

Det er dog ikke nødvendigt at ringmærke Agerhønen for den går ingen steder, ja hvor skulle den i øvrigt også gå hen. Jeg personligt ville foreslå Agerhøns, at de blev skovhøns, inden de sidste helt forsvinder.

SÅ HVORDAN GØR MAN EGENLIG NOGET FOR FUGLENE.

Alt det andet er jo helt ærligt mest noget, vi gør for os selv, for at tilfredsstille vores egne lyster og behov, det hjælper i hvert fald ikke fuglene ret meget.

Der er så mange fakta og data til rådighed gennem de sidste 30-40 år, og vi kan sammenligne det hele, endda med andre lande, at nu er den og den art gået tilbage mere eller mindre eller helt forsvundet; men hvad hjælper det alt sammen, hvis man ikke går ind og ændrer og forbedrer livsbetingelserne for dem, der er på vej væk, så kan vi jo bare sidde og konstatere kendsgerningerne og sige ØV, og nu må der altså snart gøres noget.

Ingen kan vel længere være i tvivl om at det er det traditionelle landbrug der gennem de sidste 40-50 år er den store synder.

Jeg skrev en artikel i Havrevimpnen nr. 1 2006 om bæredygtigt landbrug uden nogen form for respons, derfor endnu engang denne artikel, hvor i

dag jo hele vores planet er inddraget i klimadebatten, og det hele hænger jo uløseligt sammen.

Der er vel ingen i dag, der kan være i tvivl om hvad der er ved at ske klimamæssigt, at vi alle har været en del af det, og at vi alle også må tage ansvar og være med at lave forandringer.

I det seneste nummer af FUGLE OG NATUR har DOF en opfordring til regeringen, hvilket jeg synes både er naivt og uambitiøst. Naivt at tro at en regering, uanset farve, vil lave om på noget, hvortil der ikke er synderlig stor opbakning i befolkningen, og uambitiøst ved ikke at have en større målsætning som f.eks. DN har, at hele landbruget skal være økologisk om 20-30 år.

Hvad har DOF i øvrigt selv gjort, bortset fra konstant at brokke sig over landbruget?

Her er nogle tal man kan fundere lidt over.

1. Der bliver transporteret mere end 40.000.000.000 kyllinger i verden hvert år, mere end 6 gange jordens befolkning.
2. Ifølge FAO er husdyrproduktionen årsag til 18% af hele drivhusgas-udledninger, hvilket er mere end hele verdens samlede transportsektor udleder. Ydermere er mange af de gasser betydelige mere skadelige end CO₂.

Det er efterhånden kun svenske projektstørke, der kan klare sig i det danske landskab.

Side (ca.) 9-ornitologen

Af Søren Gjaldbæk

Mange har set initialerne EEE, der dækker over det flotte navn Erhardt Edmund Ecklon. Erhardt er 57 år og har mange "titler": Skolelærer, hjemmesidebestyrer, ornitolog, pademand, botaniker, fotograf og ringmærker for nu at nævne nogle. Erhardt er Sønderjyde – født i Sønderborg, hvor han opholdt sig frem til militæret kaldte. Egentligt var Erhardt ikke militarist, men ville gerne være pilot og kom i den anledning til Avnø ved Næstved, hvor hærens pilotskole

lå på det tidspunkt – nu har der lige ligget en Blåvinget And, som Erhardt ikke nåede at komme over til - ☹. Da militæret skønnede, at Erhardt hverken var hurtig nok til at betjene en Starfighter eller en Draken måtte der et karriereskift til, så Erhardt begyndte i 1973 på seminariet i Haderslev. Fra drengeårene havde han ofte kigget på, hvad der rørte sig af fugleliv i naturen, blandt andet prøvede han og et par kammerater at finde rede af Rørdrum i Miang Dam – et ikke helt

lovligt projekt, der i øvrigt heller ikke lykkedes! Liniefagene på seminariet blev biologi og geografi og i løbet af studietiden blev interessen for fugle mere intensiveret. Senere blev interessen rettet mod studiet af livet omkring vandløb og især padder, og Erhardt arbejdede i perioden 1976-86 med på Atlasprojektet om padder og krybdyr. I august 1977 fik han job som biologilærer i Ringe, og bosatte sig med sin kone Tove, der er sygeplejerske, i Svendborg. Foråret 1977 blev tilbragt i Sverige, hvor Tove havde et stipendium på Karolinska-institutet – "der havde jeg god tid til at kigge på fugle"!

*Odinshane, Keldsnor.
Foto: Erhardt Ecklon.*

I Ringe var der en del fuglekiggere på skolen, blandt andet inspektøren, og Erhardt blev også medlem af Midt-fyns Ornitologiske Forening – MOF. Det blev til mange fugleture rundt i lokalområdet. Da der i 1987 blev et job ledigt på Rubjerglundskolen – nu

Nordagerskolen – på Turø skiftede Erhardt til sin nuværende arbejdsplads, så kunne den daglige skolevej klares på cykel fra bopælen i Rantsausminde, hvor Erhardt har boet siden 1983. Skolevejen byder ind i mellem på fugleoplevelser – ingen kan overgå den dag, hvor en Stor Stormsvale krydsede dæmningen til Turø, mens Erhardt var på vej på arbejde. På Turø startede han som tysk-lærer – egentlig havde han ikke liniefag, men som sønderjyde var han vant til sproget via fodbold og Bonanza på tysk TV – i de dage var der ikke så stort udbud af TV-kanaler. Dengang, som i dag, tog Erhardt vældig ofte til Sydlangeland. "Egentlig havde vi købt et lidt for dyrt hus, men jeg sagde til Tove, at vi kunne spare lidt, hvis jeg kun tog derned en gang hver weekend"! Aktiviteterne i naturen var ikke specielt rettet mod fugle, men i forbindelse med amtstællinger af padder var der rig anledning til at komme rundt i det sydfynske. Det var mest Sydlangeland og øerne i Det sydfynske Øhav, der blev besøgt. Hov Nordstrand blev besøgt af og til, men det var om natten for at lede efter den nu uddøde Grønbroget Tudse. Fra den periode beretter Erhardt om, hvordan man kørte til Fredmosen for at se en enkelt Mørkbuget Knortegås – den var et hit dengang!

Da computerne kom frem, var Erhardt ikke meget for dem og stred bravt for at holde dem fra hjemmet. Sønnen fik dog gennemtvunget at

familien anskaffede sig en i 1994 og efter at have skulet til apparatet et stykke tid blev Erhardt grebet af den hellige ild. I 1998 startede han Svendborgs Aktuelle Naturside, nu Snatur. Man kunne ringe til Erhardt og fortælle om hvad der rørte sig i naturen i lokalområdet – alt om planter, padder, dyr, insekter og fugle. Erhardt gjorde det tilgængeligt, så lærere f.eks. kunne se, hvor ekskursionen med biologiklasserne kunne gå hen. Siden er læserskaren blevet større, siden besøges dagligt af godt 150 personer og er en af de mest besøgte hjemmesider indenfor naturområdet. Der tilbringes rigtig meget tid ved computeren hver eneste dag – ”hvor er det egentligt åndssvagt, at man bruger al den tid på det, men så længe der er nogle, der har glæde af det, så går det”.

Erhardt var i høj grad lokalorienteret frem til 2004. Tove skrev på en større afhandling indenfor sygeplejen og skulle have ro – ”så måtte jeg jo ud i naturen”. Erhardt begyndte at køre lidt rundt med andre fuglekiggere, der gik op i at se nye arter og gik op i, hvor mange de havde set. ”Til at begynde med syntes jeg, at det var utrolig fjollet, men jeg blev hurtigt grebet af det”. Erhardt opgjorde sin artsliste til 242 og ud over en Hvidskægget Sanger fra Tipperne i 1975

og en Lille Skrigeorn fra Langeland i 1977, var der kun almindeligheder på listen.. ”Jeg begyndte at komme på helt nye lokaliteter og se fugle, som man ikke traf i det sydfynske – jeg havde f.eks. aldrig set havfugle”.

Nu kører Erhardt gerne landet rundt efter nye arter, hvis tiden tillader det – sidste nye art, nr. 350, blev en Hætteværbling nær Nr. Snede først i juni. Der er lagt planer for en tur til Anholt i håb om også at få Markpiber på listen. Denne fugl er Erhardts største hul. Erhardt erklærer sig selv for at være en blanding af tone- og halvdøv. Derfor kan han ikke nøjes med at stå på træksteder og bestemme fuglene på deres kald – ”jeg er nødt til at se dem ordentligt” – hvilket jo heller ikke er så tosset endda.

Erhardt på Vejlefordbroen –der er kun 20 km til Hætteværblingen, spændingen stiger. Foto: Hans Rytter.

*Skægmejse, han, Tryggelev Nor.
Foto: Erhardt Ecklon.*

Kameraet har altid været Erhardts tro følgesvend. I forgangen tid var Erhardt med i fotoklub, dengang man stod i mørkekammer for at se resultatet af anstrengelserne bag fotografiapparatet. I dag er det som bekendt blevet noget nemmere. Der kommer ustandseligt nyt udstyr på markedet, og noget af det må man ha' – lidt af en økonomisk stressfaktor. Erhardt er ikke verdens tålmodigste menneske – "det med at sidde i timevis i et skjul og vente på, at Isfuglen kommer forbi, det er ikke mig" – hvilket folk, der kender Erhardt nok kan bekræfte!! "Jeg har altid kameraet med mig og håber på at være hurtig på aftrække-

ren, når den rigtige situation opstår". Et godt billede skal både fange en god stemning og være teknisk perfekt. Vi er mange, der har oplevet, at Erhardt afbryder en trækobservation, fordi han lige skal hen og fotografere en rastende fugl i nærheden. Der tages adskillige billeder hver dag, dels til arkivet og dels til hjemmesiden. Gennem tiderne er det blevet til tusindvis af billeder – de fleste af fugle. Skal man bruge et billede af en bestemt fugl, er Erhardt en af dem man med held kan ringe til og spørge om "du vel ikke tilfældigvis skulle have fotograferet en xxxxx". Både Havrevimpens læsere og besøgende på DOF Fyns hjemmeside har mange gange kunnet glæde sig over Erhardts

fotografier. Billederne i artiklerne her er et udvalg blandt af Erhardts bedste.

Erhardt har også taget uddannelse som ringmærker – det er indtil videre blevet til en X-licens. Der er blevet ringmærket på Keldsnor Fuglestation. Det er ikke blevet til så helhjertet en indsats, som andre ringmærkere har udvist. "Jeg har altid sat mig mellem to stole – jeg vil gerne nå det hele, og når jeg går mellem nettene ved Keldsnor, vil jeg også gerne have tid til at stå på klinten". Ja, det er svært at nå alt!!

Jeg spurgte Erhardt, hvor meget tid, han bruger i felten. "Uha, det tør jeg ikke regne ud – tænk, hvad man

kunne nå af andre ting, hvis man lagde det sammen". Erhardt skal helst ud hver dag – "bare et par timer i lokalområdet". Mange dage bliver det til væsentligt mere. Det giver sig selv, at en sådan flid også fører til nogle gode fund – indenfor det sidste år har Erhardt fundet en Rosenbrystet Tomskade og en Hvidskægget Terne – begge fugle på Sydlangeland naturligvis.

Sidste spørgsmål til Erhardt var, hvad der er yndlingslokaliteten og yndlingsbeskæftigelsen – svaret var ikke overraskende "trækobservationer fra Dovnsklint".

Pomeransfugl ved Hillerup Enge. Foto: Erhardt Ecklon.

Dragtkarakterer hos Havørn af kendt alder

Af Björn Helander, Bengt Ekman, Jan-Eric Hägerroth, Per-Åke Hägerroth & Jörgen Israelsson - oversat af Bjarne Nielsen

Aldersbestemmelse af Havørn volder mange vanskeligheder, selv for rutinerede observatører. Fra DOF-Sønderjyllands lokalblad Pamurus har vi lånt denne oprindeligt svenske artikel, bragt i Vår Fågelvärld. Vi håber, at den kan være til hjælp.

Aldersbestemmelse af Havørne i felten har længe været et problem for de fleste ornitologer. Alle er enige om, at de fleste håndbøgers dragtbeskrivelser lader meget tilbage at ønske, og det var først med Dick Forsmans 'The Raptors of Europe' (1984), at man fik en god håndbog til aldersbestemmelse af rovfugle i felten. Forsmans bog er dog i første omgang til god hjælp ved bestemmelse af fugle i flugten, og for Havørnen, som ofte observeres siddende - ikke mindst ved de fodringspladser, der har været brugt gennem mange år (i Sverige, red.) - er der behov for at komplettere med en beskrivelse af dragtkaraktererne ved siddende fugle.

Den oftest brugte metode til at beskrive dragter er at fastlægge alderen ud fra det kendte fældningsmønster på skindlagte individer. Det går godt i de fleste tilfælde, men fugle, som afviger fra det 'normale' mønster, kan blive fejlagtigt aldersbestemt. En anden ulempe ved studier af skind er, at bløddelenes farver ikke kan bedømmes med sikkerhed.

Til denne artikel er der ikke brugt skind, men derimod fotografier af levende ørne med kendt alder (aflæste,

ringmærkede fugle). Det giver nogle store fordele: dels at man kender facit, dvs. alderen på ørnene, og dels at fuglene er afbildet i levende tilstand i sine naturlige omgivelser, som feltornitologen ser dem. Vha. kameraet kan man fra sit skjul dokumentere detaljer, som siden kan studeres nøje og sammenlignes med de samme hos andre individer. Én ulempe sammenlignet med skindstudier er, at man aldrig synes at have nok materiale til at kunne dokumentere hvert enkelt individs dragtkarakterer fuldstændigt. Ligeledes er det også meget svært at studere det nøjagtige fældningsmønster på billeder. Derfor bør de to metoder, skindstudier og fotostudier, bruges til at komplettere hinanden.

Artiklen bygger på studier af 60 fotograferede, ringmærkede fugle (se under metoder). Det store antal ringmærkede individer er et resultat af det ringmærkningsprogram, som startede gennem naturbeskyttelsesforeningens 'Projekt Havsörn' i 1976 (Helander 1980, 1988a, b). Ringmærkningen er successivt blevet udbygget og har siden 1984 omfattet samtlige nordeuropæiske lande, som har ynglende havørne (ikke Danmark. Vi har valgt at

give Havørnene fred, indtil bestanden er oppe på et vist - ikke nærmere bestemt - niveau, o.a.). Mærkningen omfatter kun redeunger, dvs. alderen er kendt ligesom den geografiske oprindelse. I alt er der i årene 1976 - 1988 ringmærket omkring 2000 havørneunger i forbindelse med projektet. Heraf er 363 mærket i Sverige, 225 i Finland og ca. 1060 i Norge. Samtlige individer, som er omtalt i denne artikel, er født i Sverige eller Finland (enten ved kysten eller i Lapland).

Som andre store rovfugle fælder Havørnen kun en del af sine fjer hvert år. Fældningen af vingens svingfjer er tidligere studeret grundigt på skindlagte fugle (Forsman 1981, Edelstam 1984). Det tager mellem to og fire år at udskifte samtlige svingfjer i en vinge. Udskiftningen sker i fældningsfronter, som starter fra fem steder (centre) på vingen og forløber mere eller mindre samtidigt. Ved at der starter nye fældningsfronter fra centrene inden den igangværende fældningscyklus er færdig, muliggøres en hurtigere udskiftning af alle fjerene i vingen. Dette kaldes en trinvis fældning (Stresemann & Stresemann 1960, Edelstam 1984).

Også fældningen af dækfjerene strækker sig over flere år. Det betyder, at fjerdragten fra og med andet leveår består af et 'kludetæppe' af nye, friske fjer i kontrast mod ældre, slidte og afblegede. I de første aldersgrupper adskiller de forskellige fjergene-

rationers udseende sig desuden: fra den første dragts karakteristiske rustbrune fjer, via den anden og tredje dragts brogede hvide og brune fjer til de senere dragters mere ensfarvede gråbrune fjer.

Metodik

De resultater, der her præsenteres, bygger på fotografier, der blev taget fra skjul ved en ørne-fodringsplads på den svenske østkyst. Fodringspladsen er strategisk placeret i forhold til forårs- og efterårstrækket, og der var og er ynglende Havørne i nabolaget. Det gjorde, at udbuddet af ørne i alle aldersklasser var stort på fodringspladsen.

Observationerne startede langsomt op i vinteren 1980/1981. I vinteren 1982/1983 startede et mere formelt observationsprogram for at få sammenlignelige resultater år efter år. I målsætningen stod bl.a. at man ved at aflæse så mange farveringe og ringnumre som muligt med kikkert og ved gentagen fotografering skulle kunne studere de enkelte individers og de forskellige aldersklassers dragter. Observationstiden omfattede de fem vinter måneder, nov. - marts, hver sæson. Al aktivitet udenfor skjulet, inklusiv transport til og fra fodringspladsen, skete i den mørke del af døgnet. Da skjulet lå langt fra fastlandet, var det desuden nødvendigt at overnatte i skjulet. I løbet af de syv sæsoner 1980/1981 t.o.m. 1988/1989 blev der i alt obset i 254 fulde døgn.

Alder/dragt	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	9.	11.	12.
Antal fugle	20	21	13	7	4	1	1	1	1	1

Tabel 1. Aldersfordeling af Havørne, som blev fotograferet fra skjulet i vintrene 1980/1981 - 1988/1989.

T.o.m. 1988/1989 blev i alt 93 forskellige individer identificeret. Flere af dem blev observeret i mere end en vinter, og i alt er 124 dragter blevet studeret. Af disse blev 70 dragter tilhørende 60 ringmærkede individer fotograferet (se tabel 1).

Til at vurdere fotografierne blev der lavet en standardiseret protokol til dragtbeskrivelser. Billederne af hver enkelt fugl blev derefter studeret i detaljer, og dragtkaraktererne blev noteret i protokollen. Ligheder og variationer i dragtkarakterer indenfor de forskellige aldersklasser blev derefter registreret ud fra de standardiserede informationer i protokollen og ud fra fornyede, detaljerede studier af fotografierne.

Da artiklen kun behandler Havørne i perioden november t.o.m. marts bliver fuglenes alder ikke angivet som kalenderår (1K, 2K etc.). Det ville være upraktisk, eftersom et individ er 1K for årsskiftet og 2K efter, medens dragten selvfølgelig har samme karakterer på de to tidspunkter. I stedet siges ørnene at være i 1.

dragt, 2. dragt, 3. dragt etc. Fældningen, som medfører forandringer i fjerdragten, foregår hovedsageligt i sommerhalvåret. Når der er tale om blødder og næb, kan farveændringer dog også ske på andre tidspunkter af året.

Når farver i det følgende angives med sammensatte navne står den dominerende farve sidst. F.eks. er grå-brun mere brun end brungrå.

Beskrivelsen af dragterne i denne artikel gælder kun for siddende fugle, dvs. at 'vingesider' betyder den sammenfoldede vinge set fra siden, hvor udseendet især bestemmes af de øverste armdækfjers karakterer.

Resultater

De forskellige dragter præsenteres i figur 1 - 27 med korte tekster og med særlig vægt på de alderstypiske karakterer. Nedenfor og på de følgende sider gives en mere udtømmende beskrivelse af de typiske dragter (med variationer) for forskellige aldersklasser.

Første dragt. Sortbrunt hoved med sort næb og kontrasterende gule eller gulhvide mundvige og tøjle.

Anden dragt. Sortbrunt hoved med gråsort næb. Bemærk den lyse ovale plet på siden af overnæbbet.

Tredje dragt. Mørkbrunt hoved med grågult ('flammende') næb. Bemærk det gule undernæb og de lyse fjertoppe på issen.

Fjerde dragt. Lysere brunt hoved med næsten helt gult næb. Nogle individer ligner mere tredje dragt.

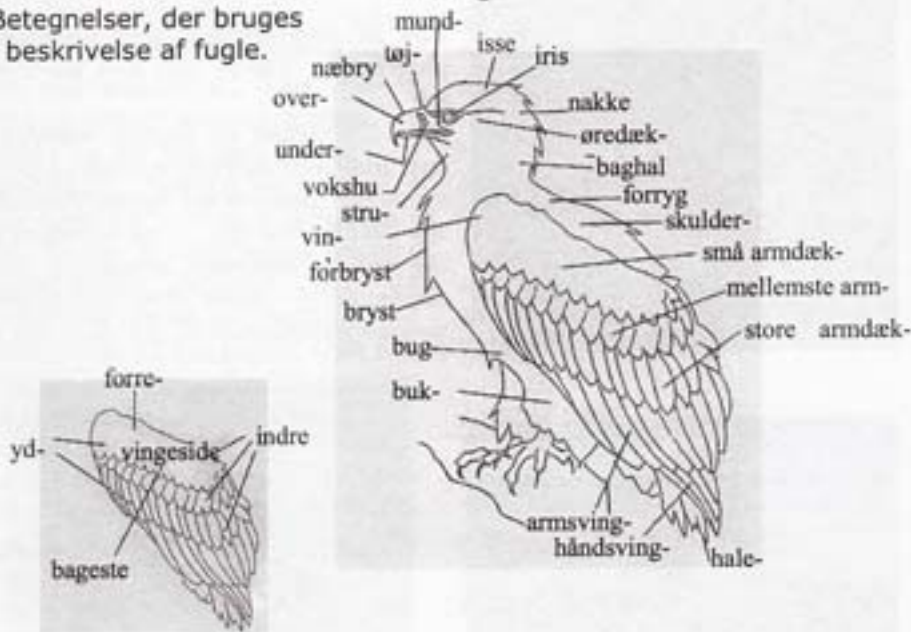
Femte dragt. Lysbrunt hoved med klar gult næb. Iris gulbrun (ikke klar gul).

Sjette dragt eller ældre. Lyst blegbrunt hoved med klar gult næb. Iris klar gul på ældre fugle.

Morfologi

Betegnelser, der bruges i beskrivelse af fugle.

Første dragt = juvenil dragt

Fuglen har endnu ikke påbegyndt sin første fældning, og alle fjerene er derfor lige gamle. Dette medfører fuld symmetri i dragten, og der findes ingen abrupte indslag af fjer med afvigende slitage eller blegning. Denne karakteristiske symmetri er i sig selv nok til en sikker aldersbestemmelse. En vis asymmetri kan synes at opstå ved at fjerene ligger i uorden f.eks. pga. blæst. I nogle tilfælde kan enkelte fjer mangle, hvilket betyder, at der opstår 'huller' i symmetrien.

Overnæbbet er helt sort med et lysgråt bånd nærmest vokshuden. Undernæbbet er også helt sort. Vokshuden er mørk grå. Tøjle,

mundvige og øjenring er lyse gule eller gulhvide i kontrast mod de mørkebrune omgivende fjer. Iris er mørkebrun. Isse, baghals og halssider er mørkebrune, ofte næsten sortagtig brune.

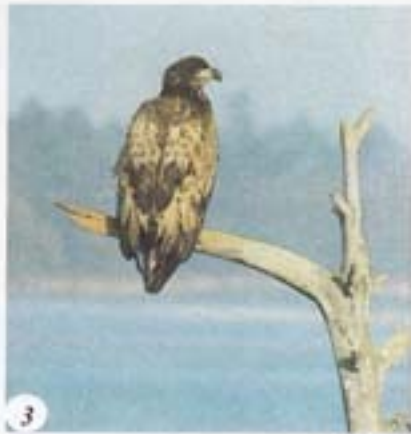
Ryggen og bugen samt de øverste små og mellemste armdækfjer er overvejende rustbrune med sorte fjer-spidser. Det sortbrune område på dækfjerene, smalner til indad og løber langs med skaftet. På grund af dette ser vingesiderne noget småribede eller plettede ud. De synlige dele af arm- og håndsvingfjerene er altid sortbrune. I den typiske dragt opleves vingesiden oftest som mørkebrun (arm- og håndsvingfjer, store arm-

Første dragt = juvenil dragt – fig. 1 – 5.

Kun én fjergeneration, fuld symmetri i dragten (fig. 3 & 5). Sort næb, mørkbrun iris.

Hoved, halssider og baghals mørkbrune kontrasterende mod lysere rustbrun strube og forryg. Bemærk det typiske rudemønster på bukserne (fig. 1) og tegningen på de små og mellemste armdækfjer, som danner det for denne dragt typiske prik-mønster på vingesiderne (fig. 2). Strube og

dækfjer og de ydre små armdækfjer) med et lysere 'sribet/plettet' midterparti (mellemste armdækfjer og bageste små armdækfjer). Man oplever ofte en tydelig kontrast mellem det mørke og det lyse parti i feltet med armdækfjer. Forbryst og bryst, der har større fjer med mere mørke spidser, får ofte et karakteristisk længde-sribet/-plettet udseende pga. de mørkbrune partier, der smalner af ind mod skaftet på alle fjerene. Ofte forstærkes mønsteret af hvide dun, der bryder frem gennem fjerdragten.

Fjerenes rustbrune farve kan variere meget fra individ til individ fra fyldig, mørk rustbrun til meget bleg gulbrun-agtig. Rent hvidt savnes i dækfjerene i den første dragt, men findes altid i anden og tredje dragt (hvor der dog er stor variation i mængden af hvidt). Vær opmærksom på, at de hvide dun, der findes i alle dragter, kan være meget iøjnefaldende, når fjerdragten er i uorden, f.eks. i forbindelse med blæst. Bukserne har et karakteristisk mørkt, rudeformet mønster på den rustbrune baggrund.

Den individuelle variation i dragtens 'lyshed' er især fremtrædende på de øverste armdækfjer. Det visuelle indtryk af den sammenfoldede vinge kan på afstand variere fra nærmest ensartet mørk-brun (på nærmere hold dog med ovennævnte regelmæssige mønster, som skyldes dækfjerens brun-sort spidser mod den lysere baggrund) til rustbrun og i visse tilfælde gulbrun eller gulgrå-agtig, og

da er dækfjerens mørke spidser tydeligt kontrasterende og danner det karakteristiske, regelmæssige 'pletmønster'.

Når fjerene slides og afbleges kan Havørne i første dragt give indtryk af at være meget lyse om foråret (andet kalenderår). Nogle individer ser da helt hvidlige ud på store dele af ryggen og på siderne af vingerne, når de står i det rette sollys. Der er dog stadig symmetri i fjerdragten.

Anden dragt

I løbet af sin anden sommer erstatter fuglen en del af sine fjer med nye og friske, men den bevarer mange af første dragts fjer. Denne blanding betyder, at symmetrien fra første dragt forsvinder. De nye dækfjer har et noget andet udseende end de første: de er ikke rustbrune men derimod hvide basalt og mørkbrune ud mod spidsen. Hvor stor en del af fjerene, der er hvid, varierer betydeligt fra individ til individ. Disse kontrastrige fjer giver sammen med den store forskel i slitage og afblegning mellem nye og gamle fjer fugle med anden dragt et mere broget og asymmetrisk udseende.

Overnæbbet skifter farve fra sort til gråsort, og det lysgrå bånd langs vokshuden er blevet en del bredere (lidt subtil karakter). På overnæbbets sider er der dannet en lysgrå, oval plet, som kan variere i størrelse. Selve vokshuden er blevet noget lysere, og området foran næseborene er blevet mere gullig. Undernæbbet er begyndt

at blive lysere og har fået et gulgråt skær (undernæbbet bliver tidligere lysere end overnæbbet). Mundvige og øjenring er gule eller gullighvide i kontrast mod de omgivende mørkbrune fjer - nøjagtig som i første dragt. Iris er mørkbrun. Issen, halsens bagside og sider er mørkbrune med begyndende lysere indslag. Især er issefjerenes spidser lysnet en del.

Første dragts længdeplettede dækfjer på bryst, bug og forreste del af ryggen er nu helt eller delvist erstattet af fjer med et andet udseende. Som nævnt ovenfor er der stor individuel variation - nogle fugle ser meget hvidplettede ud pga. de øjnefaldende, hvide, basale dele på de nye fjer, mens andre er betydeligt mørkere. Området ved forbrystet ligner første dragts, og der er da sandsynligvis ikke sket nogen fældning. Set forfra ser mange Havørne i anden vinterdragt meget 'musvåge-agtige' ud pga. af de lysbrogede partier på bryst og bug. Den mørke baghals kontrasterer ind imellem skarpt mod den hvidpletlet forryg, men også her findes der store individuelle variationer. De fleste fugle i denne undersøgelse var ikke øjnefaldende brogede på forryggen. Bukserne er nu næsten ensfarvet brune (på nært hold kan man hos nogle individer stadig se det rudeformede mønster, men ikke nær så tydeligt som ved første dragt).

De små armdækfjer er i forskellig grad erstattet med nye, mere ensfarvede brune fjer. Vingens indre del (op

mod ryggen) er oftest lys-pletlet eller lys-broget i et groft mønster på brun baggrund. Mønstret består af armdækfjer, hvor de ikke-fældede, afblegede og slidte kontrasterer mod en baggrund af nye og mørke. Ofte kan man se et sammenhængende felt af ikke-fældede, afblegede, små armdækfjer, som helt eller delvist er omgivet af nye, mørke fjer. Feltet danner et lyst 'vindue' af varierende størrelse og form på den indre halvdel af området med små armdækfjer. Vingens ydre del gør nu et ensfarvet brunt indtryk fra knoen og ind mod det ovenfor omtalte 'vindue', dvs. ca. en tredjedel-halvdelen af de små armdækfjers overflade.

De mellemste armdækfjer er oftest blevet helt eller næsten helt fældet og erstattet med nye fjer og fremtræder normalt som et broget bånd i mørkbrunt og hvidt. Ca. halvdelen af de store armdækfjer er blevet fældet, og på den siddende fugl kan man ofte se en skarp grænse mellem områderne med nye, mørke fjer og med ældre, lysere fjer.

Figur 6.

Figur 7.

Anden dragt - figur 6-9.

Generelt broget indtryk. Gråsort næb, mørk-brun iris og mørkt hoved- og halsparti, der på afstand ligner første dragt. Baghalsen kontrasterer stadig mod den lysere forryg. Adskilles lettest fra første dragt på vingesidernes udseende, som i anden dragt er kende-

tegnet ved det ret ensartede felt på vingens forside fra knoen og ind mod ryggen samt det brogede parti herunder, der består af dels nye og dels ikke-fældede og slidte bageste og mellemste armdækfjer. Desuden på det lyse "vindue" (af varierende størrelse og form) i den inderste/bageste del af de små armdækfjer. Bukserne er ensfarvet brune. Bemærk at tegningen på bryst og bug kan variere meget: fig. 6 har udskiftet de fleste af første dragts fjer med friske, hvidbrogede fjer, medens fig. 9 stadig har første dragts længdestriber (som fig. 4). Forryggen varierer også fra broget (fig. 7) til næsten ensfarvet (fig. 8).

Figur 8.

Figur 9.

Tredje dragt

Fuglen har nu gennemgået sin anden fældning og så godt som samtlige dækfjer er udskiftet.

Efter den tredje vinter bliver forvandlingen af næbbet til den gamle fugls mere markant: overnæbbet er blevet lysere og mere grågult. Også det lysgrå bånd ved vokshuden og den lysgrå, ovale plet på overnæbbets sider er blevet mere gullig. Næbryggen er ofte mørkere end resten af overnæbbet. Undernæbbet er tydeligt lysere og mere gult end overnæbbet. Vokshuden omkring næseborene får en tydeligt mere gullig farve. Mundvige og øjering er gule og kontrasterer mod de omgivende nu noget lysere, brune fjer. Iris er brun.

Næbbet gulner indefra og udefter, og der er stor variation i, hvor langt 'gulningen' er nået. Hos nogle individer er den yderste del af næbbet stadig mørk, medens næbfarven hos andre er overvejende grågul (giver næbbet et lidt 'flammende' udseende). På afstand kan næbbet se mørkt ud, når hovedet holdes i én stilling, og mere gulligt, når det drejes til en anden stilling. I nogle tilfælde kan næbfarven i tredje dragt ikke skelnes fra den, der findes hos fugle i fjerde dragt.

Fjerene på hoved og hals er hos de fleste individer mellebrune eller blegbrune. På nært hold kan man ofte se ældre, blege fjer blandt de friske, senere anlagte. Strube, bryst og bug varierer meget i udseende og har ingen karakterer, der adskiller dem fra

hverken anden eller fjerde dragt. Området omkring forbrystet er ofte ret ensfarvet brun. Bryst og bug er enten hvid-broget som i anden dragt eller mere ensfarvet brunt. Nogle af de undersøgte individer havde ensfarvet chokoladebrun bug uden hvidt.

Den forreste del af ryggen er ikke hvidbroget, som hos fugle i anden vinterdragt, men temmelig ensfarvet brun eller lysbrun med lyse pletter, og der er en jævn overgang mellem baghals og forryg. Bukserne er ensfarvet brune uden antydning af rude-mønster.

Der findes nu ikke længere nogen fremtrædende rester fra første dragt blandt de små armdækfjer. Vingesiden er oftest overvejende jævnt blegbrun fra vinge-knoen og ind mod ryggen (ikke-fældede, nu noget afblegede små armdækfjer fra anden dragt). Der er et varierende indslag af friske, mørke små armdækfjer ret spredt i det blegbrune område, men de kan kun ses tæt på. Dette ret ensfarvede område, der består af små armdækfjer, er større og mere lysbrunt i denne dragt end i foregående. Der er stor individuel variation i udbredelsen af de lyse kontrasterende områder på vingesiderne: nogle har tydelige hvidbrogede partier, medens andre stort set mangler disse (se også nedenfor om de mellemste armdækfjers udseende). Det lyse 'vindue' på vingesidens øverste del i anden dragt fremtræder nu i stedet som et område, der er mørkere end de omgivende

partier. Det skyldes, at nu består 'vinduet' af nye og friske fjer, medens fjerene udenom er ældre og derfor mere slidte og afblegede.

Fældningen af de mellemste og store armdækfjer udviser stor uregelmæssighed i denne aldersgruppe, og der blev ikke fundet nogen karakter, der kunne bruges til aldersbestemmelse i materialet. Der er variationer lige fra hele rækker af nye, hele fjer til rækker med mange gamle, slidte fjer. De mellemste dækfjer varierer også fra meget broget i hvidt og brunt til ensfarvet brunt (i hvert fald på den del af fjerene som er synlige i felten). På samme måde som ved armsvingfjerene går der fældningsbølger både indefra og ud og udefra og ind ved dækfjerene (hvilket i det mindste ses på fotografier for de store dækfjers vedkommende), og en stor del af den forskel, der er mellem forholdene hos de enkelte individer, skyldes i høj grad, hvor langt bølgerne er nået. Det er også tydeligt, at der er stor individuel forskel på, hvor hvid-brogede de nyanlagte fjer er.

Figur 10.

Figur 11.

Figur 12.

Figur 13.

Figur 14.

Figur 15.

Tredje dragt – figur 10-15

Næbbet er oftest tydeligt lysere end i forrige dragt, flammende grågulligt, mens iris stadig er brun. Også hoved og hals er lysere end tidligere, mellembrun og uden kontrast mod forryg og strube. Det ret ensfarvede område fra vingeknoen og ind mod ryggen er mere lysbrunt og ofte større end i anden dragt. Hos nogle fugle er der lyse områder af varierende størrelse og form på vingens indre og centrale del (fig. 10), medens andre helt mangler de hvidbrogede indslag på vingesiden.

Bryst og bug kan variere meget i udseende: fra kraftigt broget til næsten ensfarvet brun (fig. 12 og 13). Udseendet i tredje og fjerde dragt kan overlappe - se fig. 11 og 16. Fuglen i fig. 11 kan i felten ikke skelnes fra en fugl i fjerde dragt.

Fjerde dragt

Dragten nærmer sig nu den voksne dragts udseende. Næbbet er endnu ikke helt udfarvet, men den gule farve dominerer. Over- og undernæb er smudsiggule og ser ret lyse ud, selvom der stadig er mørkere partier. Også næbryggen er blevet lysere og står ikke længere i kontrast til resten af næbbet. Vokshud, mundvige og øjenring er smudsiggule, og iris er lysebrun.

Hoved og hals er stadig tydelig brun men dog mere bleg gråbrun end tidligere. Forreste del af ryggen, brystet og vingesiderne har nu næsten samme farve som halsen med kun få/enkelte hvide pletter. Det betyder, at det meste af anden og tredje dragts hvidbrogede udseende er forsvundet. Bukserne ligner tredje dragt.

Vingesiderne er nu karakteristiske ved, at hele området med små arm-

dækfjer er gråbrunt uden lyst 'vindue' eller andre synlige, hvidbrogede fjer. Vingesiden ligner næsten en adult fugls dog med færre afblegede fjer med slidte, gråhvide kanter. Ofte består området med dækfjer af et klude-tæppe af ældre, blegbrune og nyere mørkere brune fjer. På afstand opleves vingesiden dog som temmelig ensfarvet sandbrun. Fældningen af de mellemste og de store armdækfjer udviser lige så stor variation som i tredje dragt (se ovenfor). De mellemste armdækfjer består nu stort set af ensfarvede brune fjer. Der kan forekomme enkelte hvidbrogede fjer blandt både de små og de mellemste armdækfjer, men de har ingen betydning for helhedsindtrykket.

Figur 16.

Fjerde dragt – figur 16-19.

Næbbet er nu smudsiggult og ser ret lyst ud. Iris lysebrun. Hoved- og halsparti, forryg, bryst, bug og vingesider er ret ensfarvet gråbrune og blegere end i tredje dragt, men helhedsindtrykket af farven er stadig tydelig brun. Der er kun få indslag af hvidbrogede fjer (og ofte slet ingen).

Vingesiderne har indslag af afblegede, slidte fjer mellem de nye, ensfarvede gråbrune. Helhedsindtrykket er dog ensfarvet sandbrun.

Figur 17.

Figur 18.

Figur 19.

Femte dragt

I felten kan man ikke længere se nogen af de typiske ungfuglekarakterer. Dog kan man på nært hold identificere små detaljer, som kan adskille en fugl i denne aldersklasse fra ældre fugle.

Hele næbbet er nu 'lysende' klar gul (den adulte fugls næbfarve). På nogle individer kan man skelne mørke områder, og en mindre mørk plet eller stribe findes ofte forrest tæt på næbspidsen, hvilket dog ikke ændrer indtrykket af et klart, gult næb. Hos nogle fugle vedbliver næbspidsen med at være en mørk selv op i årene og måske endda i hele livet. Iris er gulbrun.

Hoved og hals er gråbrune, oftest tydeligt lysere end i fjerde dragt og samtidig lysere end fjerene på den forreste del af ryggen og på bugen. Den lyse gråbrune farve på forsiden af halsen går ofte ned over forbryst-

området og kontrasterer mod det mørkere bryst og bug. Hvor langt det lyse område går ned varierer fra individ til individ.

Vingesiderne er blegbrune og lysere end i fjerde dragt, da der er flere ældre, afblegede fjer. Der ses et variabelt antal armdækfjer med meget slidte, gråhvide/gulhvide kanter. Forkanten på den sammenfoldede vinge fra knoen og ind mod ryggen er ofte meget lys (den samlede effekt af de forreste tætsiddende små armdækfjer med blege, slidte kanter). Denne karakter bliver mere og mere udpræget i de efterfølgende dragter.

Figur 20.

Figur 21.

Figur 22.

Femte dragt - figur 20-22.

Næbbet er klar gult, ind imellem med en mørk stribe, f.eks. ved næbspidsen. Iris brungul (ikke rent gul). Hoved og hals gråbrune, nu ofte tydeligt lysere end forryggen og siderne af bugen. Vingesiderne blegbrune med større indslag af fjer med slidte, gråhvide kanter end i fjerde dragt. Nye, mørkere fjer findes spredt på vingesiderne (som "lapper").

Sjette dragt

Ældre fugle ligner femte dragt, men har med få undtagelser lysere iris og ofte lysere, grå-hvid/gulhvid hoved- og halsparti og vingesider. Fra og med sjette dragt kan fuglen anses for at være udfarvet.

Det er ikke muligt at skelne aldersklasser over femte dragt i felten. Graden af fjerdragstens afblegning kan ikke relateres direkte til alderen, og i praksis er det oftest heller ikke muligt at skelne sjette dragt fra femte i felten.

Figur 23.

Figur 24.

Figur 25.

Sjette dragt eller ældre = adult dragt
figur 23-25.

Som femte dragt, men iris er nu lysere gul (der findes dog undtagelser). Hoved- og halsparti ofte lysere med årne, men stor variation forekommer såvel fra individ til individ som mellem forskellige dragter hos samme individ (jfr. fig. 20 og 25, der viser samme individ i femte resp. sjette dragt). Fig. 23 og 24 viser fugle i henh. niende og elvte dragt.

Diskussion

Man kan sjældent studere detaljer i halens farver på siddende Havørne, og derfor er den ikke behandlet her. På fodringspladsen kan man dog i sjældne tilfælde se halen godt, og derfor vil et par kommentarer være på sin plads.

Generelt kan man kun anvende halens farver til en grov aldersbestemmelse. Fugle, hvis hale er rent hvid, er i femte dragt eller ældre. Men selv det samlede indtryk af de overvejende hvide halefjer hos en del fugle i fjerde dragt kan i felten være næsten helt hvid. På den anden side har langt fra alle adulte Havørne rent hvid hale. Ofte forekommer der mørke tegninger i de ellers hvide halefjer hos gamle Havørne, og disse mørke partier synes at blive der gennem hele fuglens liv.

Der er også stor variation i graden af 'mørke' i haletegningen hos de yngre ørne. Nogle årsunger har overvejende mørk hale, da de gråbrunsorte til gråbrune tegninger do-

minerer på en oftest lyst smudsiggrå baggrund (se fig. 26). Andre årsunger kan have en meget iøjnefaldende lys kerne på alle halefjer indrammet af en skarp sortbrun kant (se fig. 27) - i felten kan sådan en hale i den rette vinkel og i stærk sol opfattes som næsten helt hvid. En tilsvarende variation forekommer i haletegningen hos fugle i anden og i tredje dragt, og det kan ikke lade sig gøre at aldersbestemme fugle i de tre første dragter ud fra halens udseende. Denne store variation i halens tegning hos både unge og udfarvede fugle gør, at halens farve ikke er noget pålideligt kriterium til aldersbestemmelse af Havørne i felten - og med undtagelse af fugle, hvor halen er rent hvid.

Iris' farve er som nævnt oftest lys gul - det har den været hos alle ringmærkede fugle i denne undersøgelse og hos et stort antal rugende fugle, der er observeret i andre sammenhænge. I meget sjældne tilfælde kan der dog forekomme gamle Havørne med mørkere iris, hvilket vises på billeder af et rugende par i Finland i Forsmans artikel fra 1981 (s. 187).

På grund af det store overlap i udseende som er set hos Havørne i tredje og fjerde dragt i denne undersøgelse, er det i praksis ikke muligt bestemme alderen på disse fugle i felten. Selvom flertallet af fugle synes at følge mønsteret, findes der åbenbart 'brodne kar', dvs. fugle i tredje dragt som ser ud, som om de er et år ældre. Læg mærke til, at ved fuglen i fig. 11

er det ikke kun enkelte karakterer, der ligner 'fjerdedragt'-karakterer, men hele fuglen der ser ud, som den er i fjerde dragt. Når denne variation forekommer hos Havørne, kan man forvente at en lignende variation også vil forekomme hos andre arter, der har flere overgangsdragter mellem juvenil og adult.

Ud fra, hvad der ovenfor er beskrevet om dragtkarakterer og aldre i tekst og billeder, kan man gå ud fra, at man med god sikkerhed kan skelne fugle i første, anden og tredje dragt. Disse fugle vil være i sit første, andet og tredje leveår. Fra og med fjerde dragt kommer der en vis usikkerhed i aldersbestemmelsen. De fleste fugle i denne dragt vil være i sit fjerde leveår, men visse fugle med denne dragt kan være et år yngre. Hvor stor en del af fuglene i tredje leveår, der har fjerde dragt, vides endnu ikke, men i det fotografiske materiale i denne undersøgelse var det én fugl ud af 13.

Desværre viste fuglen i tredje dragt (som ligner fjerde dragt, red.) på fig. 11 sig ikke i sin fjerde dragt.

Det havde ellers været interessant at se, hvordan den da så ud.

Figur 26.

Figur 27.

Litteratur:

- Forsman, D. 1981:** Ruggningsförlopp hos och åldersbestämning av havsörnen (*Haliaeetus a. albicilla* L.). Fra: Projekt Havsörn i Finland och Sverige (red. T. Stjernberg) s. 165-193. Jord- och skogsbruksministeriet, Helsingfors. **Forsman, D. 1984:** Rovfågelsguiden. Lintutieto, Helsingfors.
- Edelstam, C. 1969:** Ruggologi eller fåglarnas fjäderbyte. Forskning och framsteg 3: 25-29.
- Edelstam, C. 1984:** Patterns of moult in large birds of prey. Ann. Zool. Fennici 21: 271-276.
- Helander, B. 1980:** Färgringmärkning av havsörn - en ligesrapport. Fauna & flora 75: 183-187.
- Helander, B. 1988a:** Ringmärkningsresultat. Fra: Gerdehag, P. och Helander, B. 1988: Havsörn, s. 131-134. Bonniers.
- Helander, B. 1988b:** Havsörnen trogen sitt ursprung. Sveriges Natur 79: 16-18.
- Stresemann, V. & Stresemann, E. 1960:** Die Handschwingermauser der Tagraubvögel. J. Ornithol. 101: 373-403.

Mindeord om Ib Hellesen

Af Martin Søgård

14. marts 2009 gik Ib Hellesen pludselig bort efter kort og uventet sygdom.

Ib var aktiv fuglekigger i mere end 20 år, og var i en lang årrække aktiv i DOF-Fyns bestyrelse. Interessen for fuglene steg i takt med at sønnen Thomas Hellesen blev mere og mere interesseret i fuglene, og sammen har Ib og Thomas tilbragt utallige timer i felten.

For Ib betød det sociale samvær meget, når der skulle kigges fugle, så han var ikke så tit af sted alene. Som menneske var Ib utrolig afholdt med sit meget rare væsen og gode humør, hvorfor det altid var en fornøjelse at være i selskab med ham.

Ibs interesse for fugle spændte vidt, men interessen for de sjældnere lod sig ikke fornægte. Ib kørte gerne langt for at se en ny art, og med Ib bag rattet var medpassagerer sikre på at komme frem til rette sted, for Ib havde en eminent stedsans.

Langt de fleste ture gik til lokaliteter på Fyn, hvor især Odense Fjord blev besøgt flittigt. I perioder aflagde Ib og Thomas besøg dagligt eller flere gange dagligt! Flittigheden ved fjorden har så sandelig også givet belønning med fund af både Hvidvinget og Hvidskægget Terne samt Drosselrørsanger ved Ølundgårds Inddæmning!

Ib kunne rigtig godt lide ugler, og havde på Fyn set såvel Slør-, Kirke og Perleugle! Sidstnævnte var han faktisk med til at finde selv sammen med Thomas på Enebærodde tilbage i 1990.

En helt tredje disciplin som Ib og Thomas dyrkede var natlyt, og de sidste mange år har de brugt utallige nætter om foråret og sommeren på at lede efter de nataktive arter.

Prædiken ved begravelsen i Pårup Kirke var usædvanlig smuk og rammende – og som præsten sagde: *"Nu sidder han på ryggen af fuglene... og deroppe fra følger han stadig med og ser hvad der sker..."*

Tak for din indsats for fuglene Ib. Tak for alle de gode timer i felten og tak for din måde at være på.

Martin Søgård

Ringmærkningen på Keldsnor Fuglestation 2008

Af Jacob Sterup

Keldsnor, 11. september 2008. Fuglestationens første ringmærkede Natravn slippes fri. Foto: Hans Rytter.

Efteråret 2008 blev året, hvor stationen endelig nåede den magiske grænse på 5.000 mærkede fugle på et efterår! Totalen kom i hus efter en rimelig august, en forrygende september og en pæn oktober. Det var især sæsonens tre hyppigste arter, Gransanger (779), Rødhals (608) og Blåmejse (557), der med totaler langt over normalen skabte rekorden. Hele 55 forskellige arter blev fanget i løbet af efteråret med to Hvidbrynede Løvsangere og stationens første Natravn som det mest spektakulære.

Denne rapport giver et sammendrag af årets ringmærkning på Sydlange-

land, herunder fangstindsats, fangsttal, genmeldinger m.v.

Ringmærkningsindsatsen

Ringmærkningsindsatsen i efteråret 2008 var noget mindre end de to foregående efterår. Der var en del hverdage i løbet af efteråret, hvor der ikke blev mærket, og også de sidste ti dage af oktober var aktiviteten lav. Sæsonen startede med netopsætning 23. juli, og de sidste net blev taget ned 25. oktober. I alt var nettene oppe 70 dage, hvilket er ca. 20 % færre end i 2006 (87 dage) og 2007 (88 dage). Netfangsten blev udført ved hjælp af 23 net (222 netmeter). Nogle dage var

alle net i brug, men mange dage blev en del net ikke brugt, f.eks. på grund af reduceret bemanding eller blæst. Det samlede antal netmetertimer (et 12 m langt net, der er åbent i 5 timer giver 60 netmetertimer) i løbet af efteråret blev på 60.600 (mod ca. 63.000 i både 2006 og 2007).

Seks personer deltog i ringmærkningen på stationen i løbet af efteråret (med andelen af det samlede antal mærkninger i parentes): Børge Rasmussen (29 %), Jan Holm Jensen (23 %), Hans Rytter (14 %), Ole Tønder (13 %), Jacob Sterup (11 %) og Michael Højgård Hansen (10 %).

Dato	Total	Hypigste art	Antal
7. okt	255	Blåmejse	66
		Gransanger	58
		Fuglekonge	36
18. sep	233	Gransanger	99
		Rødhals	35
		Munk	25
14. sep	208	Rødhals	52
		Gransanger	37
		Munk	28
13. okt	180	Blåmejse	114
		Gransanger	21
		Gærdesmutte	12
6. aug	169	Tornsanger	51
		Løvsanger	37
		Gærdesanger	22

De fem største ringmærkningsdage i efteråret 2008.

Sæsonens forløb

På trods af en lidt lavere fangstindsats end de to foregående år, blev 2008 et nyt rekordår for Keldsnor Fuglestation. I alt blev der mærket 5.233 fugle på fuglestationen i 2008. Bortset fra 87 fugle (primært Landsvaler) blev alle mærket i forbindelse med den sædvanlige netfangst i Gulstavområdet.

Antallet af ringmærkede fugle pr. ringmærkningsdag blev på 73,5, hvilket er ny rekord – normalen ligger på 50-60 fugle pr. dag.

Sæsonen startede på ca. samme tidspunkt som normalt, idet de første net blev sat op 23. juli. Antallet af fugle i slutningen af juli svinger meget fra år til år, men i 2008 var der pænt med fugle at fange. Næsten 400 fugle blev mærket på otte dage med Torn-, Gærde-, Rør- og Kærsanger som de talrigeste.

Kærsanger (2k+), 27. juli 2008. Kærsanger er en af de få arter, der er godt i gang med efterårstrækket allerede i slutningen af juli. Foto: Jacob Sterup.

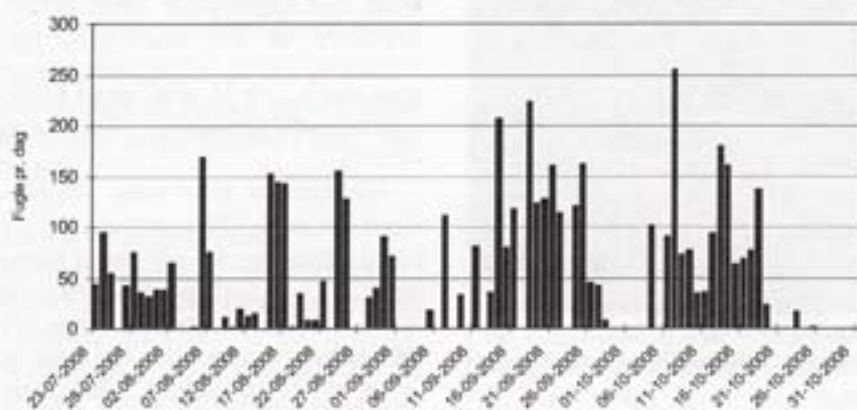
August var en mere blandet affære. Perioder med blæst og regn gav mange dårlige fangstdage, men der var da lyspunkter indimellem. 6. august var første større dag med 169 (Tomsanger 51), og 15.-17. august gav i alt 438 (Tomsanger 85, Løvsanger 67, Kærsanger 50). 24.-25. august kom der igen et ryk med i alt 283 (Løvsanger 55, Havesanger 52). De i alt 24 mærkningsdage i august gav 1.460 fugle (61 pr. dag).

I september var der en del huller i dækningen, men fugle var der masser af. Ud af 18 mærkningsdage gav de 10 trecifrede fangsttal, og dagssnittet blev på lige godt 100 fugle. Med 1.809 fugle blev det måske stationens bedste september nogensinde. Rødhals og Gransanger stod tilsammen for 48 % af månedens mærkninger.

Især 14. september med 208 (Rødhals 52, Gransanger 37) og 18. september med 223 (Gransanger 99, Rødhals 35) skal fremhæves. Fra 14/9 til 25/9 blev der på 10 mærkningsdage mærket i alt 1.435 fugle.

Oktober blev en pæn, men ikke prangende måned. Det var især Blåmejsere, der løftede fangsttallene op på et rimeligt niveau. Rødhalsene var tilsyneladende trukket igennem i september, mens Fuglekongerne ikke for alvor nåede at komme, inden der blev lukket for i år. Som oktobers bedste dage skiller især 7/10 sig ud med 255 fugle (Blåmejse 66, Gransanger 58), og 13-14/10 gav i alt 340 (Blåmejse 187, Gransanger 52).

Hele 21 dage i løbet af efteråret (ny rekord) nåede fangsttallene over 100 fugle.

Antal mærkede fugle pr. dag på Keldsnor Fuglestation, efteråret 2008 (23/7-31/10).

Art	Total 2008	Gnsnit for 2006-2007
Gransanger	779	557
Rødhals	608	359
Blåmejse	557	174
Tornsanger	389	285
Munk	310	301
Løvsanger	302	330
Rørsanger	240	268
Fuglekonge	240	524
Gærdesmutte	231	296
Havesanger	217	189
Kærsanger	205	227
Gærdesanger	203	174
Jernspurv	196	208
Gulbug	133	171

De hyppigste arter i 2008 – med sæsontotal over 100 (sammenlignet med gennemsnittet for 2006-2007).

Gransanger – den almindeligste art i 2008. 7. september 2008. Foto: Jacob Sterup.

Almindelige arter

Der blev i alt mærket 55 forskellige arter i løbet af efteråret. For tredje år i

Art	Total 2008	Gammel rekord	
Vendehals	5	(1)	4 (2 år)
Skovpiber	22	(1)	15 (1998)
Jernspurv	196	(2)	243 (2006)
Rødhals	608	(1)	423 (2 år)
Sangdrossel	74	(1)	63 (2007)
Vindrossel	13	(1)	12 (2 år)
Havesanger	217	(1)	197 (2006)
Gransanger	779	(1)	640 (2006)
Broget Fluesnapper	30	(1)	27 (2007)
Halemejse	42	(1)	23 (1996)
Sortmejse	21	(1)	3 (2 år)
Blåmejse	557	(2)	590 (1996)
Kortlået Træløber	13	(1)	8 (2007)
Sæsontotal	5233	(1)	4843 (2006)

(1)=Sæsonrekord. (2)=Næstbedste sæson.

Arter med sæsonrekord (eller næsten sæsonrekord) i efteråret 2008.

træk nåede i alt 14 arter op på trecifrede fangsttal (de samme 14 arter som i 2007).

Gransanger blev årets almindeligste art med 779 mærkede (ny rekord). Gransangeren går meget frem i disse år, og også på Falsterbo var 2008 et rekorderår for denne art. På Keldsnor Fuglestation har arten de sidste par år "overhalet" både Tornsanger og Rørsanger, så arten nu er den samlet set anden-almindeligste art på stationens samlede mærkningsliste.

Næsthyppigste art var *Rødhals* med 608 mærkede – næsten 50 % mere end den gamle rekord. Arten trak tidligt igennem, oktober gav kun 152 fugle mod 433 i september.

Tredjehyppigste art blev *Blåmejse* med 557, hvilket er tæt på den gamle rekord på 590 i 1996.

Sidste års suverænt almindeligste art, *Fuglekonge*, blev der "kun" fanget 240 af i 2008. Dette skyldes formentlig den relativt tidlige afslutning på årets ringmærkning. 29. oktober blev således næstbedste Fuglekongedag nogensinde på Falsterbo Fuglestation med over 2.100.

Det blev et middelmådigt efterår for rørskovsfuglene (efter et elendigt 2007). Der blev kun fanget 12 *Sivsangere*, mens 205 *Karsangere*, 240 *Rørsangere* og 41 *Rørspurve* er inden for normalen.

For både *Havesanger* og *Munk* blev 2008 tredje gode år i træk. For begge arter gælder, at der er mærket næsten lige så mange fugle i 2006-2008 som de foregående 12 år 1994-2005!

Endnu en mejseinvasjon

Efteråret 2008 bød på Sortmejerer i tusindvis i nettene i Skagen, og ved Falsterbo taltes over 73.000 trækken- de Blåmejerer, mens næsten 8.000 fik ring på. Sydlangeland vil aldrig kunne byde på mejerer i samme mængder, men det kunne da – for andet år i træk – mærkes at der var godt gang i mejererne. De 557 mærkede Blåmejerer er

næststørste total hidtil. 21 Sortmejerer er helt vildt. Måske ikke hvis man sammenligner med Skagens >2.000 mærkede samme efterår, men de foregående 14 efterår er der kun fanget 10 i alt på Sydlangeland! Og 42 Halmejerer er næsten en fordobling af den gamle rekord. Der blev aflæst ni fremmede Blåmejerer mellem 7. og 17. oktober – alle med svenske ringe.

Sæsonens tre største Blåmejersedage var 12.-14. oktober med i alt 262 mærket. Som noget usædvanligt blev der fanget en del Blåmejerer allerede i midten af september (blandt andet 59 mellem 11. og 18. september). Dette er før de svenske Blåmejerer begynder at nå Falsterbo, hvilket tyder på, at også danske Blåmejerer rørte på sig i 2008.

Sortmejerse 1k, 7. september 2008. Foto: Jacob Sterup.

Den kun anden ringmærkede Dobbeltbeccakasin på Keldsnor Fuglestation, 4. oktober 2008. Foto: Jan Holm Jensen.

Stationens første Natravn (1k hun) i hænderne på Jan Holm Jensen, 11. september 2008. Foto: Hans Rytter.

Usædvanlige arter

Sæsonen gav én ny ringmærkningsart for Keldsnor Fuglestation: Natravn 11/9. Efterårets influx af Hvidbrynet Løvsanger resulterede i to fugle i net-

tene hhv. 12/10 og 15/10 (stationens tredje og fjerde).

Af andre usædvanlige fangster (men ikke nødvendigvis sjældne arter) kan nævnes Hvid Vipstjert (25/7 + ungekuld), Stor Tornskade (25/9 + 13/10), Stenpikker (26/9 + 27/9), Dobbeltbeccakasin (4/10) samt Stor Flagspætte (7/10). Fælles for disse er, at der var færre end fem mærkede i alt 1994-2007. Af andre fåtallige, men mere regelmæssige arter, skal nævnes Vendehals 5, Nattergal 3, Husrodstjert 2, Græshoppesanger 5, Skægmejse 11 og Pungmejse 1. Der blev til gengæld hverken fanget Skovsanger eller Rødtoppet Fuglekonge i 2008.

Vendehals, 31. august 2008. Foto: Hans Rytter.

Aflæsninger og gemmeldinger

Hvert efterår bliver der af og til fanget fugle, der er ringmærket på stedet de foregående efterår. I efteråret 2008 blev i alt 24 lokale fugle genfanget. Disse fordelte sig på 13 forskellige arter: 5 Solsorte, 3 Tornsangere og Munke, 2 Gærdesmutter, Jernspurve og Blåmejsler og en enkelt af arterne

Kærsanger, Rørsanger, Gærdesanger, Gransanger, Dompap, Gulspurv og Rørspurv.

Græshoppesanger (2k+), 31. august 2008. Foto: Hans Rytter.

To Store Tornskader gik i nettet i 2008 – blot nr. to og tre for stationen. 13. oktober 2008. Foto: Jacob Sterup.

Flere af fuglene havde opnået en ret høj alder i forhold til normalen for småfugle. Således var en Blåmejse og en Rørspurv mærket fem år tidligere (begge som ungfugle), mens en Jernspurv og en Solsort var mærket fire år tidligere. En Gulspurv var mærket i 2005, mens de øvrige fugle alle mærket i 2006 eller 2007.

Der nåede at blive fanget over 4.000 fugle, inden den første med en fremmed ring gik i nettet. Så gik det til gengæld hurtigt, og mellem 7. og 17. oktober blev der aflæst ni fremmede fugle – alle Blåmejsere med svenske ringe. Ni aflæsninger af fremmede fugle er en tangering af sidste års rekord. Der er endnu ikke modtaget mærkningsdata for disse fugle, og vi mangler endnu data for de syv svenske fugle, der blev aflæst i 2007. Oplysninger for to danske fugle aflæst i 2007 fremgår af tabellen nedenfor.

Siden seneste rapport (Ringmærkningen på Keldsnor Fuglestation 2007) er ni af stationens fugle blevet gemeldt. Disse gemeldinger fremgår af tabellen nedenfor. Fremhæves skal en Gransanger fra Spanien og en Munk fra Frankrig – og disse to var utroligt nok mærket samme dag på Langeland! I forbindelse med ringmærkning på Flyvesandet på Nordfyn i foråret 2008, blev der aflæst to fugle (Gransanger og Gærdesanger), der var mærket på Sydlangeland. En Landsvale mærket som unge i juni 2008 havde d. 5. september

samme år endnu ikke påbegyndt sydtrækket, idet den blev aflæst på en overnatningsplads på Østfyn.

Fuglekonge, 13. oktober 2008. En Fuglekonge mærket i oktober 2007 blev seks måneder senere aflæst i Nordtyskland. Der skal i gennemsnit mærkes ca. tusind Fuglekonger for hver gennemmelding. Foto: Jacob Sterup.

Seneste genfund af fugle mærket på Sydlangeland (røde prikker) samt mærkningssteder for fugle aflæst på Sydlangeland (sorte prikker).

Art	Mærkningsdato og -sted	Aflæst	Afstand
Rørspurv	12/9-07 Grenen, Skagen, Danmark	2/10-07	337 km S
Blåmejse	29/9-07 Hannenov Skov, Falster, Dk	19/10-07	82 km V

Data for fugle med fremmede ringe, der er aflæst på Keldsnor Fuglestation.

Tak

Det havde ikke været muligt at gennemføre ringmærkningen på Sydlangeland uden tilladelser til ringmærkning og økonomisk støtte. En stor tak skal derfor rettes til:

- Skov- og Naturstyrelsen, Fyn.
- Ringmærkningsafdelingen, Zoologisk Museum.
- Dansk Ornitologisk Forening, Fynsafdelingen.

Art	Mærket	Genfundsdato og -sted	Afstand	
Landsvale	6/6-08 (unge)	5/9-08 Holckenhavn Fjord, Nyborg, Fyn, DK (aflæst)	63	km N
Rødhals	29/9-07	9/10-07 Change, Sarthe, Frankrig (fundet død)	1042	km SV
Rørsanger	1/8-06	17/8-07 Mont-St-Guibert, Brabant, Belgien (aflæst)	614	km SV
Gærdesanger	30/8-06	23/4-08 Flyvesandet, Fyn, Danmark (aflæst)	103	km NNV
Gærdesanger	4/8-07	27/5-08 Nakskov, Lolland, Danmark (taget af kat)	32	km ØNØ
Munk	1/10-06	22/9-07 Villeton, Lot-et-Garonne, Frankrig (aflæst)	1377	km SV
Gransanger	1/10-06	20/11-07 Deltebre, Tarragona, Spanien (aflæst)	1719	km SSV
Gransanger	10/10-07	6/4-7/5-08 Flyvesandet, Fyn, Dk (aflæst 4 gange)	103	km NNV
Fuglekonge	2/10-07	28/3-08 Kiel, Schleswig-Holstein, Tyskland (aflæst)	62	km SV

De seneste genfund af fugle, der er mærket på Keldsnor Fuglestation.

Landskampen 2008

Af Søren Gjaldbæk

Forgangne år var i høj grad præget af en landsdækkende konkurrence for feltfolket. Man tilmeldte sig i hold af højest 5 personer. Herefter gjaldt det om, hvem der kunne opstøve flest forskellige i arter i deres lokalområde. Disse var i praksis lig med de gamle amter. Udover at score ved at se en ny art var der mulighed for at score via et sindrigt bonuspointsystem, således at særligt sjældne arter gav lidt ekstra – antallet af bonuspoint ahang af,

hvor sjælden arten er. Det favoriserede i høj grad de vest- og nordjyske mandskaber, hvor der jo traditionelt ses de fleste sjældne fugle. Endelig var der indlagt specielle events for hver måned – f.eks. dobbelt op for en SU-art, eller ekstrapoint for den første Hvidbryndede Løvsanger i ens område. Det var således op ad bakke for de fynske hold. Der var i alt 4, hvor især to lagde sig godt i selen. Det var "Øholdet" bestående af Michael Mosebo

sebo Jensen, Tim Hesselballe Hansen, Nis Rathenborg, Ole Goldschmidt og Søren Gjaldbæk samt Team Fyn bestående af Hans Rytter, Erhardt Ecklon, Lars Andersen, Michael Højgård og Per Rasmussen. I alt deltog 49 hold i Landskampen.

Vi havde ingen forestillinger om at kunne slå vestkysten og Skagen, så vi nøjedes med den beskedne ambition at blive bedste hold uden for disse områder. Som minimum ville vi være bedst på Fyn – håneretten er en grim en at tabe – og så var der et storskrydende københavnerhold, der havde bekendtgjort, at de kunne slå os uden at bruge kikkert – et af holdets medlemmer var eksilfynboen Thomas Hellesen. Dem ville vi også meget nødtigt tabe til.

Stillingen blev dagligt opdateret på Netfugl, så man kunne følge slagets gang on-line. Der var rigtig mange hold, som havde luret, at hvis de skulle se sig selv øverst på listen, var det med at komme ud af startblokkene i en fart inden forårstrækket ville forrykke billedet. Første januar blev der virkelig gået til vaflerne, og bortset fra, at en københavnsk fuglekigger vistnok havde tre arter på vej hjem nytårsnat, så lykkedes det faktisk for Ø-holdet at lægge sig i spidsen fra starten. Eneste vigtige fugl den 1. januar var en Jagtfalk på Monnet, der havde holdt til der en stor del af vinteren. Den kom også planmæssigt i bogen. Alle andre arter ville komme af sig selv hen ad vejen, men

nu ville vi prøve at "have our names in light". Vi holdt faktisk førstepladsen det meste af januar, skarpt forfulgt af Team Fyn, men også et hold fra Ringkøbing Amt tog ved. Vi kunne se, hvordan de jyske hold boltrede sig i Hvidvinget Måge, Gråmåge, Stor Korsnæb, Bjerglærke, Islom og hvad der nu er normalt på de kanter, men Fyn er faktisk god til tidlige eller overvintrende arter. Den 25. januar røg førstepladsen – en Halsbåndstrolch ved Skjern Enge talte lige så meget som 10 arter. I sig selv er den sjælden, men arrangørerne havde dekoreret dobbelt op for SU-arter, så den skæppede godt i kassen. Det lykkedes Ø-holdet at få set 149 forskellige arter i januar med Rørhøg – ret tidligt må man sige -, Sortstrubet Bynkefugl, Mallemuk, Nilgås, Nordisk Lappedykker og Bjergpiber som nogle af de bedre.

Kampen i kampen – Ø-holdet mod Team Fyn gjorde, at vi lagde en vis prestige i ikke at komme til at ligge bag Team Fyn på noget tidspunkt. De må have haft et vist ønske om at komme foran os – ellers kan jeg ikke forstå, hvad der får en mand til at køre fra Bogense til Helnæs en råkold februardag – udelukkende for at se en Brushane. Desværre er der en uskreven lov, der siger, at man ikke må hemmeligholde observationer. Fyn er lille, og vores konkurrenter havde deres folk spredt ud over øen. Hver gang man fandt en fugl, kunne man være sikker på at se en af "vennerne"

kort efter for at confirmere observationen. Michael Mosebo fandt en Sortspætte i marts. Den havde vi fornøjelsen af at have for os selv i ca. en time. Det var derfor bedst at score på en trækobservation, en Sule, der ryger forbi Fyns Hoved er svær at nå, selv fra Korshavn. Lykken tilsmilede os dog ved Galsklint en dag, hvor en Lunde var så elskværdig at – efter den var kommet i vores bog – at flyve vestpå og smide sig i Kolding Fjord. De gode græd og de onde lo. Lidt godmodigt drilleri var der også plads til – sådan ser jeg på det. Team Fyn havde heftige vanskeligheder med at få Ride på listen. Selv så jeg en den 22. januar. En februardag, hvor der var gunstige vinde til havobservation, blev jeg hurtigt mandsopdækket af to fra Team Fyn. De snakkede meget og halvdelen af tiden om Ride. De havde ikke været der længe, før en Ride trak forbi – og tænk en gang – jeg glemte at sige det. Det gik, men senere kom der endnu en. En af dem var ved at rette kikkerten mod fuglen – ”er det ikke en Tejst, der kommer dernede” – var nok til at få kikkerten drejet i en anden retning. Da holdet scorede Ride i oktober havde undertegnede set Ride med fire af Team Fyns medlemmer. Jeg håber på tilgivelse, jeg er glad for at have fået lettet mit bryst.

Vi gik ud af april med 199 arter og et enkelt bonuspoint for en Steppehøg, godt rustet til maj, der normalt kaster noget halvsjældent af sig. Team Fyn tabte en del terræn i forhold til Ø-

holdet ved at sende alle på nær en til Spanien i begyndelsen af maj. Det var strategisk set ikke det smarteste, vi fik blandt andet Hortulan, Sydlig Nattegal, Savisanger, Aftenfalk, Rødstrubet Piber og Turteldue i den periode, ikke de nemmeste at indhente senere på sæsonen.

Sidste halvdel af maj og et stykke ind i juni vil blive husket for de rigtigt mange hårde observationer: Lille Rørvagtel i Gulstav Mose, Hvidskægget Terne ved Ølund og i Gulstav, Ørnevåge på Sydlangeland, Lundsanger i Gulstav og Rosenbrystet Tornskade ved Fakkemosen. Desværre fandt vi ingen af disse fugle selv. Det havde bragt os tæt på tredjepladsen på landsbasis, men vi scorede 3 uventede point på dem. Det skrydende københavnerhold havde åbenbart misforstået konkurrencen, trods det at to af dem var med til at lave den. Thomas Hellesen fra deres hold fandt Hvidskægget Terne og Lundsanger – de tæller kun hvis de findes på hjemmebane – resten af holdet kiggede på fugle alle andre steder end i deres lokalområde. ”Vi når jer nemt, lød det fra Djævløen”. Desværre (!) var det Erhardt Ecklon fra Team Fyn, der fandt den rosenbrystede – eneste (meget ringe) trøst var, at han forlod fuglen i den tro, at det var en Stor Tornskade – til lykke til Erhardt alligevel, ”misundelsens kalk er bitter”. Henrik Knudsen fik sat det rigtige artsnavn på nogle timer senere.

Sommerferien gik på hæld. Vi havde ligget nummer 5, 6 eller 7 på landsplan det meste af tiden. Der var ro på hjemmefronten – Team Fyn var sat, til gengæld var et hold fra Århus godt kørende, og Århus ligger ikke præcis ved den jyske vestkyst, og vi havde jo stadig plan A med at vinde uden for Vest- og Nordjylland. De havde scoret nogle gode hitørne ved Gjerrild Strand og også haft Buskrørsanger på Djursland (to faktisk).

Da efterårstrækket startede, havde vi ikke mange skud tilbage i bøssen – vi havde fået rigtig mange arter i bogen, og ud over deciderede hits var der ikke meget at arbejde med. Vi manglede Bjerglærke, Laplandsværpling, Stor Korsnæb samt Søkonge for nu at pege på de mest oplagte huller. Hertil kom alt fra havet. Det havde ikke været havvej på noget tidspunkt, så der var måske noget at hente der, hvis vejrguderne ville være os nådigt stemt. Hvad havtræk angår, var der kun en god dag hele efterårsperioden – den kom tidligt. 5. august fik vi Balearskråpe – ny for Fyns Amt – og Storkjove. Resten af året var der kun sydvestkuling, og det kan vi ikke bruge på Fyn. På nær Bjerglærke, der slet ikke blev meldt på Fyn i 2008, fik vi sneget de tre andre "lette" arter hjem. Nøddekrigeinvasionen gav et bonuspoint. Der blev kæmpet hårdt for at få scoret, men ud over Hvidbrynet Løvsanger var butikken lukket. Vi endte på en samlet 5. plads med 254 arter og i alt 15 bonuspoint.

Og trods vores ihærdighed og tusindvis af timer i felten undgik vi behændigt at finde en eneste rigtig sjælden fugl – det tog andre sig af! Vores placeringsmålsætning holdt. Københavnerholdets placering er redaktionen bekendt! På Landsplan blev holdet Skagen Fuglestation suveræne vindere.

Ideen med Landskampen var at få flere folk ud at kigge på fugle i deres lokalområder og få brudt med danske fuglekiggeres lemmingeagtige opførsel: Alle skal stå det samme sted – om foråret i Skagen og efteråret i Blåvand. På Fyn havde det den tilsigtede virkning. Der blev kigget rigtig meget rigtig mange steder, og selv om vi ikke kan hamle op med de trestjernede jyske lokaliteter, kan der ses mange fede og sjældne fugle på Fyn – det har også været tilfældet i 2009. Det drejer sig om, at få flere folk i felten på flere dage, så skal der nok blive fundet noget. Landskampen kører også i år. Her har arrangørerne efter min mening taget en del af ideen ud af Landskamp-konceptet: I år er det tilladt at score ved at finde sjældne fugle overalt i landet, en eklatant misforståelse. Det kan næppe siges at støtte anstrengelserne om at få større lokal aktivitet. Heldigvis er der ikke pligt til at deltage, jeg nyder ikke at være med på et hold i år – det kan være lidt belastende at skulle være udrykningsklar døgnet rundt. Til gengæld var det en stor fornøjelse at være med.

Fra felten

Af Kirsten Halkjær Lund

Denne udgave af "Fra felten" dækker perioden 7. Februar – 3. maj.

Vejret: Sne og vinterkulde i februar fik blandt andet søerne til at fryse til og gjorde der ikke var Havørn til de mange fremmødte til Ørnens dag 15/2 ved Brændegårdssøen. Februar sluttede af med dis og tåge. Marts begyndte som et køleskab omkring de 5 grader og med en del byger. Midt på måneden var der flere flotte solskinsdage og der kom gang i forårstrækket. April huskes for det flotte solskinsvejr og ingen regn.

- Periodens hårdeste fund -

Hvidnæbbet Lom	1 AD Ø Dovnsklint 2/5
Sodfarvet Skråpe	1 Ø Dovnsklint 17/4
Silkehejre	1 Fællesstrand, Fyns Hoved 22/4
Sølvhejre	1 Odense Fjord øst for Galtehoved 25/4
Rødhovedet And	1-2 Hvidkilde sø 19-21/4
Sortstrubet Bynkefugl	1 Langmosen ved Måle 14/2
	1 Enebærodde 6/3
Rødrygget Svale	1 S Gulstav Mose 12/4
	1 R Dovnsklint 24/4

Sortstrubet Lom

Sønderhjørne har igen igen i år givet pæne forårstræktal, 6 dage med over 25 trækkende og med flest 20/4 hvor 104 trak SØ (PDP) til sammenligning er højeste træktal fra Dovnsklint 25 Ø den 2/5 (SG, THH).

Rødstrubet Lom

For Rødstrubet lom er der to dage med over 25 fugle: 27/2 Horseklint

57 NV (SG) og 19/4 Sønderhjørne
43 SØ (THH).

Hvidnæbbet Lom

1 AD Ø 2/5 Dovnsklint (SG, THH) – en sjælden gæst i det fynske, første fund siden 2003.

Nordisk Lappedykker

31/3 og 1/4 Dalby Bugt, Bogensø 2 R (ELM) og 1/4 Horseklint 1 R (SG).

Sodfarvet Skråpe

1 Ø Dovnsklint 17/4 (SG, MMJ).
Meget sjælden om foråret.

Sule

Tre forårsdage med Suleobs: 17/3
Horseklint 1 NV (ISB) og samme dag
lidt senere Flyvesandet 1 V (SG),
21/3 Horseklint 1 R (HMØ) og 22/3
Horseklint 3 N (MMJ,KHL,IHS).

Rørdrum

De to tidligste datoer var 1 14/2 Ege-
bjerggård (AVC), 2 Tryggelev Nor
27/2 (BLR,JKH,HES).

Silkehejre

22/4 1 TI til R Fællesstrand, Fyns
Hoved (SG).

Sølvhejre

25/4 1 AD FU Odense Fjord øst for
Galthoved (BLR,JKH).

Hvid Stork

28/3 Fæno 1 (DOF Fuglenes Hus),
13/4 Helnæs Made 1 (Gabor Graehn),
25/4 Brobyværk 1 OF (Julie Ager-
mose, JSF), 28/4 Otterup 1 (JSF), 3/5
Dovnsgården 1 NV (JHJ).

Blisgås

På Gyldenstens enge er der set Blis-
gæs indtil slutningen af marts med
flest 27/3 hvor der rastede 230 (JEB).
På Sydlangeland er der også set Blis-
gæs i større tal indtil slutningen af
marts, flest 26/2 Snaremosen 204

(NRA) og 29/3 Fredmosen 220
(OHG).

Tundrasædgås

26/2 var der en større flok på 17 i Få-
revejle (HKN).

Bramgås

2/5 Dovnsklint 20230 Ø (SG, THH)
er rigtig mange og da observationen
samtidig blev krydret med en Hvid-
næbbet Lom, der fløj tæt forbi de to
observatorer, var de ganske tilfredse.

Nilgås

Set forskellige steder i perioden med
1-2 fugle.

Rødhovedet And

19-21/4 Hvidkilde sø 1-2 R (EDA
m.fl.).

Stor Skallesluger

Meget få denne vinter. Yngler med
ca. 60 par i Danmark, men ikke på
Fyn. Arten er almindelig i det fynske
om vinteren. Fra april er der kun 9
indrapporteringer i DOFbasen fra Fyn
med 1-6 fugle, seneste er 1 hun der
rastede 26/4 på vandet ud for Fyns
Hoved (MRP,KHL).

Amerikansk Skarveand

26/4 Fredmosen 1 (OHG) – det er
åbenbart ikke alle af denne såkaldt
faunaforurenede and, der er bortskudt
endnu.

Fiskeørn

En enkelt observation fra marts – 29/3 Nyborg 2 NØ (ESM,NFM) - og næsten dagligt i april. Flest 4/4 hvor der blev set Fiskeørn mange steder på Langeland og det østlige Fyn – EDA havde f.eks. 10 N ved Hov Nordstrand i løbet af dagen. Alt i alt 22 Fiskeørne i perioden ifølge DOF Fyn webben; om der er gengangere er dog ikke til at sige.

Sort Glente

4/4 Hov Nordstrand 1 N (EDA), 9/4 Keldsnor 1 S (OHG) og 29/4 Dovnsklint 1 TF (SG,EEE) og senere samme dag 1 OF Svendborg (JSJ).

Hedehøg

1/5 Fyns Hoved 1 AD han S (SG).

Lærkefalk

26/4 var dagen det skete idet der er observation af Lærkefalk fra tre steder: Hov Nordstrand 3NØ (EEE), Fakkebjerg 1S (THH) og Fyns Hoved 1FU (KHL,MRP). 30/4 Vågebakken 1N (HEA,OHS)

Agerhøne

"Fokusart" for DOF Fyn i år: Fra omkring 30 forskellige lokaliteter er der på DOF Fyn web rapporteret om 1-2 Agerhøns siden midten af februar.

Trane

I de sidste dage af marts blev der set flere tusinde nordtrækkende Traner på Sjælland. I den sammenhæng sy-

ner Ellas (ELM) største fynske observation i år af 21 Traner nordtrækkende ved Pås Enge den 30/3 ikke af meget. I hele perioden blev det alt i alt til omkring 100 Traner i det fynske.

Traner ved Pås. Foto: Ella Mikkelsen.

Sortgrå Ryle

Frem til 25/2 blev der set op til 5 af disse flotte ryler ved Knudshoved (PER m.fl).

Temmincksryle

12/4 Nørreballe Nor 1 R (HMØ, OHG) er eneste observation i perioden.

Tinksmed

En stor flok 3/5 i Sortemosen med 57 R (ESE).

Lille Regnspøve

Tidligste 11/4 Flyvesandet 1 R (HEA). Eneste observationer af mere end 1 fugl er fra 28/4 Hov Nordstrand 3 R (NBJ) og 2/5 hvor 15 blev set trækkende NØ/Ø fra det sydlange-

landske (THH,SG) og 6 NØ nær Svendborg (ESE).

Enkeltbekkasin

23/2 Karlsmosen, Egeskov 2 (HST), 11/3 Egebjerggaard Skovmosen 1 (AVC) og 19/4 Monnet 1 (PVR).

Almindelig kjøve

19/4 Sønderhjørne 1 SØ (THH) og Hov Nordstrand 1 Ø(EDA,ELM,GJØ m.fl), 20/4 Sønderhjørne 1 SØ (PDP) og 2/5 Dovnsklint 4 Ø (SG,THH).

Sorthovedet Måge

Set på Fiskeholm, Siø, Rudkøbing og Nørreballe Nor dvs. kun set i det syd-fynske. Maksimum er 5 på Fiskeholm og Tim (THH) har udredt at det drejer sig om et udenlandsk par (de har ring på) vist fra Belgien/Frankrig og 3 singler – de har ikke ring på ...

Dværghmåge

Et par flotte trækdage: 20/4 Sønderhjørne 92 SØ, 26/4 Dovnsklint 64 Ø (THH), 2/5 Dovnsklint 161 Ø (SG, THH) og senere samme dag Nørreballe Nor 63 Ø (THH).

Sildemåge

Årets første blev set 15/3 ved Bederslev (KRM).

Middelhavssølvmåge

1AD R Slipshavn 4/1 (ESM,NFM).

Kaspisk Måge

26/2 Spodsbjerg Havn 1 2K (HKN), 25/4 Bagenkop Havn 4 fordelt på to 2K og to 3K (THH).

Ride

18/3 Horseklint 6 N (SG).

Sortterne

26/4 1 Ø Dovnsklint (THH).

Alk

På Fyn er Sønderhjørne stedet at tage til for at se Alk her om foråret. Fra 19/3-24/4 er der observeret Alk 2-39 fugle fordelt på 14 dage ud af 19 obsdage (PDP, THH). Der udover følgende: 20/2 Bøjden 2 og 2/3 Bøjden 1 (PDP), 20/3 Dovnsklint 4 (MMJ,SG), 27/3 Hindsgavl 27 R (MMJ), 4/4 Dovnsklint 1 Ø (THH, Bo Tureby), 6/4 Gals klint 41 R (ELM), 11/4 sås i Lillebælt omkring Middelfart 57 (Henriette Bjerregaard), 19/4 Sønderhjørne 15 SØ (THH), 24/4 Dovnsklint 2 V (SG) og 2/5 Dovnsklint 1 SØ (SG,THH).

Lomvie

Som for Alk er Sønderhjørne stedet at tage hen. Fra 20/3-24/4 er der observeret Lomvie 10 dage med 1-10 fugle (PDP, THH). Der udover følgende: 27/3 Hindsgavl 8 R (MMJ), 4/4 Dovnsklint 1 Ø (THH, Bo Tureby), 6/4 Gals klint 2 R (ELM), 26/4 Fyns Hoved 1 R (MRP, KHL) og 2/5 Dovnsklint 3 SØ (SG,THH).

Skovhornugle

Frem til 22/2 er der rapporteret Skovhornugle i Bogø kolonihaverne ved Fynsværket, Odense. Da der var flest ugler i december og januar blev der set omkring 30, mens det i de sidste obsdage i februar kun drejer sig om 2-3 ugler.

Mosehornugle

Op til 4 ugler er set på eller i nærheden af Stige Ø i februar og enkelt gang i marts, seneste observation er fra 14/3. Ellers er Mosehornugle set på 6 andre lokaliteter i perioden 12/2-28/4, alle er observationer af enlige fugl.

Isfugl

Eneste observation af mere end een Isfugl er 3/5 Tarup Grusgrave 2 (JSA).

Vendehals

Indtil videre kun to observationer i år: 27/4 Vester Egense Nabbegaarden 1 (JNC) og 1/5 Urup Dam 1 (KHL).

Hedelærke

De første blev set 3/3 Enebærrodde 3 Ø (KDJ). To dage bød på stort træk ved Horseklint: 11/3 63 NV (SG) og 13/3 24 NV (SG,ISB,HOM)

Bjerglærke

Den ene fugl ved Østeråsø, Knudshoved blev observeret frem til 28/2 (RYT,BBC)

Landsvale

Der var godt gang i luften den 3/5 over Sortemosen med 300 fouragerende svaler (ESE)

Rødrygget Svale, Dovnsgården. Foto: Søren Gjaldbak.

Rødrygget Svale

12/4 Gulstav mose 1 S (OHG) og 24/4 Dovnsklint 1 R (SG).

Engpiber

22/4 var en god trækdag på Horseklint med 659 NV (SG). Vi skal tilbage til 29/4 2005 for et højere

træktal, idet Søren den dag noterede 1057 SV på Fyns Hoved (SG).

Bjergpiber

I perioden 11/2 til 28/2 1 ved Østerosø, Knudshoved (EEE,RYT,BBC m.fl.). Derudover 7/4 Vejlen, Tåsinge 2 (EEE).

Sorttrygget Hvid Vipstjert

5/4+8/4 motorvejsrasteplass Kildebjerg nord 1 FU (LNA,THH), 14/4 Fyns Hoved 1 (AMY) og 28/4 Gabet, Odense Fjord 1 (ELM,GJØ).

Sortstrubet Bynkefugl

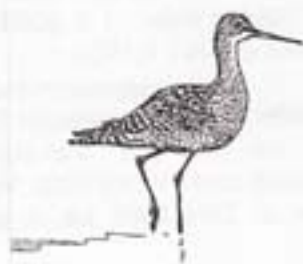
To observationer i denne vinter er ganske fint for Fyn: 14/2 1 Langmosen ved Måle på Hindsholm (BKS) og 6/3 1 Enebærrodde (SG).

Misteldrossel

Der var nogle pæne trækdage med over 20 fugle: Horseklint 13/3 20 NV (SG,ISB,HOM), 21/3 29 V (SG,KHL) og 27/3 22 T (SG).

Ringdrossel

Årets første var 4/4 Horseklint 1 (KHL,HEA). I perioden 4/4 til 7/5 er der set omkring 24 fugle på 6 lokaliteter med maksimum 4R henholdsvis 10/4 og 21/4 ved Egebjerg gård, Ndr.

Fælled (AVC) og på Fyns Hoved 4/5 (HOM,KHL).

Græshoppesanger

2/5 Grindløse, østmosen 1 SY (AVC) og 3/5 Sollerup 2 SY (HKH,DMZ,KEG).

Drosselrørsanger

2/5 Klise Nor 1 SY (OHG).

Gransanger

Årets første var Selleberg ved Marslev 10/3 (MRP).

Rødtoppet Fuglekonge

Kun én. 20/4 Svendborg 1 SY (EEE).

Skægmejse

I perioden er der set fra 1-5 skægmejses følgende steder: Broby sø ved Næsbyhoved (OHS), Klise Nor (HEA), Tryggelev Nor (THH m.fl.), Vejlen, Tåsinge (EEE), Eskør (MMJ) og Fjordmarken (THH).

Pungmejse

15/4 Hjulby sø 1 N (RYT).

Nøddekrige

6/3 og 5/4 Ristinge 1 (HMØ).

Bogfinke

Forårets bedste (fuglekiggerdækkede) trækdag for bogfinker blev 21/3 Hov på Nordlangeland 10000 N (EDA, EEE) og Horseklint 5660 N (SG, KHL).

Gulirisk

3/4 Horseklint 1 TF (THH), 25/4 Dovensklint 1 SV (THH), 26/4

Dovnsklint 2 TF (THH), 29/4
Dovnsklint 1 TF (EEE,SG), 2/5
Dovnsklint 1 TF (SG,THH).

Stor Korsnæb

21/2 Flyvesandet 3 R (THH, RS) og
29/3 Hørseklint 2 Ø (SG).

Snespurv

En pæn stor flok 15/2 Lyø 60 R
(RBZ).

Laplandsværting

21/2 Ølundgård inddæmning 1 R
(THH, RS) og 21/3 Hørseklint 1 NV
(SG).

Hortulan

8/5 Bogense 1 R (JWC).

*Stor Korsnæb, han og hun, Flyvesan-
det. Foto: Rasmus Strack.*

Turrapporter

Tøsetur Selleberg, den 22. februar

Af Kirsten Halkjær Lund

Vi var 9 fremmødte kvindelige DOF'ere til turen ved Selleberg den 22. februar kl 15. Det var lunt i luften, men det var blæst op i løbet af dagen, så der var ikke meget liv i skoven og langs hegnene; fuglene trykkede sig. Turen gik ad markvejen forbi den flotte gård, Selleberg og ned til den største af søerne, der er fremkommet efter, der blev gravet grus indtil begyndelsen af 1980'erne. Ved søen kom der endelig lidt flere fugle i bogen end flokkene af Ringduer og Alliker. Over os fløj 30 Silkehaler, og

vi så hvorfor man i flugten og i silhuet nemt kan tro, det er stære, der kommer forbi. Et æbletræ stod endnu med æbler, og de må have været gode, for silkehalerne lod os stå blot få meter fra træet mens de spiste ivrigt af æblerne og vi drak vores kaffe. Flot både at se og at høre deres fine klokke-kald! På søen var der godt med troldænder – Ella talte 600 og vi var heldige at se både Stor og Lille Skallesluger; de er smukke de hanner!

Hov Nordstrand

Af turløder Erik Danielsen

Så blev den oversete lokalitet Hov Nordstrand igen sat på landkortet den 19. april kl. 6.00.

Hov og østlige vinde er ellers ikke en god cocktail, men der var ikke mandefald denne gang. Det startede med 12 hue- og vanteklædte personer. Det var bidende koldt fra sydøst. Det begyndte lidt tamt, meget små ringdueflokke, fire Mørkbugede Knortegæs og en Huldue. På et tidspunkt kunne jeg se "kunderne" kikke på skarpe håndsten, fra min sejltid, fra min sejltid, blandt andet på Saudiarabien, vidste jeg, hvad det betød. Men en Almindelig Kjøve afledte opmærksomheden fra min usle person (tak, Ella!!) og fem minutter efter kom den flotteste Fiskeørn lige over vores hoveder. Så kørte det! Dværgmåge 2, Spurvehøg 2, Fiskehejre 6 og yderligere 25 Mørkbuget Knortegås. 9.30 var den gal med håndstenene igen. Så jeg slæbte skyndsomt min flok ind i plantagen, hvor der var læ og Gransanger, Munk og Løvsanger sang lystigt. Klokkeren 10.00 var vi ved diget ved Hov Østerstrand, på det gode

Fiskeørn. Foto: Erik Thomsen.

sted, hvor man kan se op over markerne mod vest. En sagde: "Var det ikke her, du forlod os sidst"?!! (Sidst Erik var turløder, måtte han akut til Sjælland på grund af en Steppevi-be/red.) – måtte skyndsomt have personen til side, "hysh!!!", ellers går der panik i flokken. Der var en pragtfuld læ bag diget. Nogen tog chancen og obsede ud over vandet. Det, der var blåt, var ikke en "Thyborønhabit", men deres hud! Men ellers gik det stille og roligt. Musvåge 8, Spurvehøg 7, Ravn 1 R og Grønspætte 1 hun, den fløj på tværs og satte sig til venstre, "scopet på", jo, den var god nok. Den havde drillet i 3 uger, kun hørt, så det var godt at se den. Stor regnspøve 240, Rørhøg 1, Landsvale 7, Fiskeørn 1 og Hjejle 4. 12 Dådyr kom ud fra plantagen og gik mod syd. Klokkeren 14.00 var de sidste turdelta-gere gået og jeg tog den til klokken 16.00, nu det var så fint vejr....

DOF-Fyn i Skagen, den 7. – 10. maj

Af Eske Frank Mortensen

Torsdag den 7. maj mødtes 6 DOF Fynere ved Flagbakken lidt syd for Skagen by. Sidste deltager fra Fredericia ville dukke op senere på grund af arbejdspress.

Nedenstående beskrives dagsprogrammerne og efterfølgende opremses turens hårdeste observationer samt det endelige slutresultat vedrørende observerede arter.

Torsdag

Vejret var ikke til rovfugle, så vi observerede på måger nede i havnen, samt kratlusk i Batteriskoven/Nordlys-Nordstjernevej, der er gode steder for småfugle. Vi sluttede dagen af med havobservation ved det grå fyr.

Fredag

Dagen startede ude på grenen kl. 06.00 med fokus på havfugle, småfugle og rovfugle. Vi fortrak dog kl. 09.00 da regnen stod ned i stønger, men der blev noteret nogle hårde arter i bøgerne alligevel. Efter at have tørreret tøj/optik og spist morgenmad hjemme, og vejret blev tørt, så gik turen ud i felten igen. Vi besøgte Nedermosen, området omkring "Stald Grenen" og atter Batteriskoven og sluttede af ved Gårdbo.

Lørdag

Grenen var atter startsted kl. 06.00. Nu var vejret rigtig med os, så vi blev på lokaliteten indtil 11.00. Herefter blev det Flagbakken i tidsrummet 11.15 til 13.10 for at få nogle rovfuglearter i bogen. Trækket døde lidt ud, så vi vendte næsen mod Säftevandsbakken, for at tjekke eventuelle rovfugle ude på selve Grenen. Så lød den så berømte "skagens-alarm for hits" så vi forlod i lynets hast stedet for at løbe op til Flagbakken, for så 2 minutter senere at løbe ned igen og ud til bilerne for at sidde ude ved "Brenner-passet". Her fik vi så turens højdepunkt (egen mening!) nemlig Stor Skrigeørn tæt på. Dagen var nu gået, og hjem det gik. Hjemme sad en Vende-hals og sang.

Søndag

Dagen begyndte 06.20 ude på Grenen, hvor vi nappede alt hvad der rørte sig i luften. Grundet vindretning var der ikke mange fugle, så vi forskød til ellekrattet for at lytte efter småfugle, men der var ekstremt dødt. Vi besluttede at afslutte dagen ude på Säftevandsbakken, hvor vi mødtes med turens konsekvente "Nordstrands-obser" (et tilnavn Erik Danielsen fik efter at have tilbragt ca. 60 timer på Nordstranden på fire døgn/red.) for at lave en fælles afslutning. Herefter skiltes vi i 2 retninger.

ger. 1 bil mod Høstermark ved Lille Vildmose for at se Kongeørn (lykkedes), og en bil mod Harboøre Tange for at se Stylteløbere (lykkedes).

Trods vejrgudernes vrede, så vi en masse gode fugle og fik set Skagens naturperler.

Udover ovennævnte observationer skal da nævnes vi så 13 rovfuglearter

+ Traner + Almindelige Kjøver + rød-sortstrubet lommer og en masse gode småfugle med Broget Fluesnapper som måske den bedste.

Alt i alt lykkedes det DOF Fyn at få 116 arter i bogen, hvor vi til tider gik op ad bakke med hensyn til vejrforholdene.

Dato	Art	Lokalitet	Bemærkninger
7. maj	Gråmåge	Skagen Havn	2K
7. maj	Hvidvinget måge	Skagen Havn	2K
7. maj	Mallemuk	Det grå fyr	300 fugle tæt på
8. maj	Almindelig Skråpe	Grenen	
8. maj	Pomeransfugl	Gårdbo	3 fugle
9. maj	Storkjove	Grenen	
9. maj	Mellemkjove	Grenen	2 fugle, den ene med fantastiske halefjer
9. maj	Islom	Grenen	3 fugle, 1 rigtig godt
9. maj	Sort Glente	Flagbakken	
9. maj	Vandrefalk	Flagbakken	2 fugle
9. maj	Stor Skrigeørn	Brennerpasset	2-3K
9. maj	Vandrefalk	Saftevandsbakken	2 fugle – samme som på Flagbakken?
9. maj	Vendehals	Bopæl	
10. maj	Sort Glente	Grenen	4 i en skrue

De hårdeste observationer fra Skagenturen.

Sydlangeland

Tekst og tegninger af Gunhild Brink

En rigtig god tradition er det at drage med til Fugleværnsfondens ture til Gulstav Mose, Dovnsklint, Tryggelev Nor og Nørreballe Nor – mestendels ledet af Allan Guido Nielsen.

I september, efterårets høje og klare himmel, luft er mærkbar køligere - trævæksterne virker "trætte" – marts – foråret er der – lysere, nu skal der ske noget. Og her den 17. maj, en flot forårsdag med (foreløbig da...)

høj sol og blå himmel, vi kom tidligt for at beundre de hundredevis af Majgøgeurt nede ved mosen – og der var rørhønen, en enlig Spurvehøg – Rørdrummens vemodige tonen kunne lige netop høres.

En ca. 50 deltagere var mødt frem, flere fra Jylland og enkelte fra Københavnsområdet.

Rørsanger, Grønbenet Rørhøne, Blis-hønsene er jo næsten faste beboere i mosen – Gøgen både kukkede og fløj i området – og der kom en Hvepsevåge kredsende lige hen over os!

Ved Dovnsgården (naturcenteret) fløj svalerne omkring – mange, rigtig mange! Det var opmuntrende at se og høre deres kvivt-kvivit. Landsvaler, Bysvaler, Digesvaler – alle tre arter var der – i deres forskellige størrelser.

Inde i Østre Gulstav kunne vi især lytte til fuglestemmer – alle de små sangere – Tornsanger, Gransanger, Løvsanger, Havesanger, Bogfinke, den fine kvidren fra en Jernspurv, Munk – og vi var heldige at høre Piro-lens fløjten flere gange. Og så fik allan pludselig øje på en Nøddekrige! Ude på skrænterne, med udsigten ned over Gulstav Mose – her sås Engpi-

ber, og nogle farverige flokke af Stillsits kom bølgende ind over engene – ved søbredden var flokke af Taffelænder og Grågæs, her var enkelte Knarænder.

Toppet Lappedykker, Gråstrubet Lappedykker, Ederfugle, Gråænder, en flot enlig Brushane! Toppet Skallesluger. Vi gik ind i Vestre Gulstav, med de spændende træformationer, mærket af vind og vand – herfra så vi i mosen Krikænder, Skeænder, Lille lappedykker, Rødben. Vibe, dem så vi desværre ikke mange af, heller ikke her.

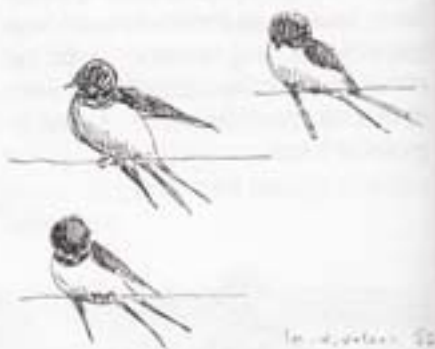
Her kan man vandre i timevis, beundre de (den 17. maj snart afblomstrede) gamle æbletræer lige ved fugletårnet – al frodigheden i stævnings-skoven.

Men videre gik det til Tryggelev Nor – samtidig med at skyerne trak op – fra fugleskjulet i Tryggelev er der jo flot udsigt til: En Rørdrum, der kom flyvende i fin flugt hen over noret – her lå en Hvinand, flokke af Toppet skallesluger, lappedykkere – her var Lille Lappedykker, Grågæs, Rørspurv, Knopsvaner, Troldænder, Skarv. Og igen – her var rigtig mange svaler.

For en del af os deltagere: En god, lang dag fik en rigtig fin afslutning i Nørreballe Nor – lige da en af regnbygerne begyndte – ved P-pladsen umiddelbart ned til en del af noret – ganske nær den flotte stenalderlangdysse Hesselbjerg: Her sås Atlingand, Knarand, Skeand, Troldand, vi så

Rødben, Mudderklire og et godt kig til en Dværgryle. Her var, lige hen over vandet – igen svaler i hundredvis. Et ret sjældent og spændende kig til en Dværgmåge. Hejrene kunne ses lidt i skjul hist og her nær vandkanten.

– Som altid en rigtig god og fuglerig tur – vi kommer igen, længere henne på året! Og til efteråret – og især ser på at rovfuglene samler sig og sætter sydpå.

Syltemade Å

Tirsdag den 19. maj var Niels Bomholdt leder af den traditionelle aften-tur langs Syltemade Å, hvor trækplasteret var Nattergal. Godt tyve lytteklare fuglefolk stod parat klokken 19. Man gik et par timer langs åen og nød den fine forårsaften med fin natur, godt selskab og mange sangfugle,

hvor blandt andet et par Kærsangere gav prøver på deres evne til at imitere andre fugle. Eneste minus ved turen var fravær af Nattergal. Niels vidste, at der sad nogle i den nærliggende Åmosen. Hertil fortsatte de fleste og fik Nattergalens sang, som punktum for en god aften.

Møder

Foredrag om vadefugle tirsdag den 3. november på Odense Friskole, Hjallesvej 2, kl. 19.00.

Hans Meltofte holder foredrag om

- Hvad fortæller 40 års tællinger af trækkende vadefugle ved Blåvands Huk om bestandenes op- og nedgang?
- Storspøver: Antallet af rastende og overvintrende storspøver i Danmark er steget voldsomt efter jagtfredning og klimamildning.

Hans Meltofte er kendt af de fleste ornitologer, dels på grund af hans organisatoriske arbejde i DOF, dels på grund af hans projektledelser og hans skriftlige

arbejder. Han var således medredaktør af "bibelen", "Fuglene i Danmark". Hans videnskabelige arbejde drejer sig især om vadefuglene. Disputatsen fra 1993 "Vadefugletrækket gennem Danmark" har mange læst til laser. Det er et grundlæggende arbejde om vadefugle, og uundværlig for enhver feltbisse. Vadefuglene påvirkes voldsomt af den igangværende klimaændring, så det er vigtigt løbende at opdatere vores viden om dem. Hans har stået for flere feltprojekter, senest storspovetællingen i 2008.

Foredrag om punkttællinger tirsdag den 17. november på Odense Friskole, Hjallesøvej 2, kl. 19.00 ved biolog Henning Heldbjerg, ansat i DOF. Han vil fortælle om projektet og om de mange spændende resultater, som det har givet, og som punkttællingsprojektet er ene om at kunne belyse. Emnet må interessere ikke blot de, som allerede tæller, men kan forhåbentligt også inspirere flere til at gå i gang.

Ture

Tøsetur til Fyns Hoved /Tornen

(en tur fortrinsvist for kvindelige DOF'ere)

Søndag den 15. august

Mødetid og -sted: P-pladsen v. sømærket på Fyns Hovedvej ud for Sømærkevej, ca. 100 m efter campingpladsen kl. 15.

Vadefugle er flottest i sommerdragt og sjovest når de er tæt på. Spidsen af Tornen, der er den lange tange øst for Fyns Hoved, er rasteplass for mange vadefugle på vej sydpå efter sommerens yngletid. Sidst på eftermiddagen står solen i det rigtige hjørne til at nyde vadefuglene i flot lys. Vi går fra Sømærket gennem sommerhusområdet og ud på Tornen. Vi håber at se masser af røde bryster (Islandsk Ryle, Krumnæbbet Ryle og Lille Kobbersneppe), og skulle der flyve en Almindelig Kjøve forbi ved Horseklint kigger vi også på den. Medbring kaffe/te/kage som vi nyder undervejs og evt. noget at sidde på, mens vi kigger på vadefuglene. Turen ud til Tornen er ca. 2 km, så medbring ikke mere end nødvendigt.

Turen varer godt et par timer. (benyt evt. rutebil 890 fra Odense). Ingen tilmelding. Yderligere information hos turlleder Kirsten Lund, 6595 1440/2324 1009.

Trækfugle på Sydlangeland

Søndag den 20. september

Mødetid og -sted: Dovnsklint kl. 7.00. Tilmelding til turleder Niels Bomholt på 6224 1959.

Musvågerne er startet deres træk, og ikke mindst kan der ses mange Røde Glen-ter på vej sydover. Inden da kan morgenluften være fuld af småfugle. Får man ikke fat i dem, er der måske en ny chance, når ringmærkerne i Keldsnør fremvi-ser fugle i hånden.

Vigelso

Søndag den 5. oktober

Mødested: P-pladsen ved Klintebjerg. Mødetid og pris for overfarten meddeles ved tilmelding til turleder Kurt Due Johansen på 6610 0140 eller 2368 8692. Deltagerantal er begrænset til 15. Fra fugletårnet på øen kan hele den sydlige del overskues med gode muligheder for at se mange gæs, ænder og evt. Vandrefalk.

Vestfyn

Søndag den 22. november

Mødetid og -sted: P-pladsen v. Føns Kirke kl. 8.00. Tilmelding til turleder Michael Mosebo Jensen på 2682 0729.

Efter at have studeret gæs og ænder i Fyns næststørste sø drager vi sydover til de andre lokaliteter langs kysten. Mulighed for Sædgæs, alkefugle, Blå Kærhøg og Havørn.

Nakkebølle Inddæmning

Søndag den 6. december

Mødetid og -sted meddeles ved tilmelding til turleder Niels Bomholt på 6224 1959.

Er der isfrit er dette naturgenoprettede vådområde stærkt besat af diverse vand-fugle. Der er god mulighed for Lille Skallesluger og Havørn.

Ringmærkning af "større fugle"

Af Hans Rytter

*Råge efter vellykket ringmærkning – parat til at slutte sig til sine artsfæller.
Foto: Hans Rytter.*

På opfordring fra Zoologisk Museum, København, har RYT her i foråret og forsommeren på Dalum Landbrugsskole eksperimenteret med fældefangst af "større fugle", som kragefugle, mågefugle og duer. I hestefoldene bag skolen er der som regel livlig aktivitet omkring hestepærerne af ovennævnte arter, så det var nærlig-

gende at prøve om ikke det var muligt at sætte ringe på nogle af de fugle.

Der har været benyttet 2-4 fælder af forskellig type, med brød som madning! Fælderne var kun åbne når RYT var til stede på skolen, og kunne tilse dem efter forskrifterne. Udbyttet af fangsterne blev:

- Råge 6 stk.
- Allike 1 stk.
- Stormmåge 2 stk.
- Ringdue 1 stk.

Ikke svimlende tal, men til sammenligning blev der for eksempel kun ringmærket i alt 42 råger i Danmark i 2007!

Håbet var at fange nogle krager, men de er meget snu og svære at få i fælderne! Fangsterne fortsætter efter sommerferien.

Råge i fælden. Foto: Hans Rytter.

OVERNATNING PÅ KELDSNOR FUGLESTATION

DOF Fyn har igen i år lejet et hus ned til Gulstav Mose fra 1. august til 1. november. Huset ligger perfekt, hvis man har tænkt sig at se på efterårstrækket fra Dovnsklint. DOF Fyns medlemmer kan overnatte der for 25.00 kr. pr. nat, så længe der er plads. Eneste betingelse er, at man indberetter sine trækobservasjoner. Booking og praktiske oplysninger fås ved at kontakte Søren Bogelund på 6256 2005.

Små pip

Havørneparret, der i mere end ti år har holdt til ved Arreskov Sø har skiftet rede og nåede ikke at få unger på vingerne i år. Vi regner med, at der næste år igen er nye unger ved søerne.

Toppet lappedykker er langt fra nogen almindelig ynglefugl i Odense. Det skyldes manglen på større søer. Søer findes bl.a. i grusgravsområdet Tarup-Davinde, hvor arten også yngler. Det var derfor glædeligt at se en toppet lappedykker med 3 store pullus i Vollsmose i juni i år.

En arbejdsgruppen under DOF Fyn udsender en stor visionsrapport for Nordfyns Kommunes fugleliv. Bestyrelsen har netop bevilget penge til trykning. Rapporten skal præsenteres af DOF's repræsentant Jens Bækkelund til mødet i Det Grønne Råd i september.

Hvad vi knap turde håbe på for bare få år siden, kan måske blive virkelighed. Måske slår havørnen sig ned som ynglefugl i Nordfynsområdet. I hvert fald har der hele vinteren, foråret og forsommeren holdt ørne til i Æbeløområdet og ved Odense Fjord. Tør man håbe på de finder en fredelig plet.

Landskampen 2009 er godt i gang. De fynske hold er et reorganiseret "Øholdet", "Team Fyn" og "Han Solo". Øholdet ligger i skrivende stund på 9. pladsen med 225 arter, Team Fyn på plads 13 med 216 arter og Han Solo – der som navnet antyder – kun består af en person – Hans Ole – har 181 arter på plads 36. Skagen Fuglestation på førstepladsen har taget klar afstand fra de øvrige hold.

Per Rasmussen har tre kasser til Hvinand i Tarup Davinde-området. I de to af dem ligger der Hvinand på æg – den tredje er overtaget af Natugle, der har en unge.

- og husk,
fugle skal ses i naturen

Afs. MicroForma Boks 828 5000 Odense C

Erhardt Edmund Ecklon
Sætting Strandvej 34
5700 Svendborg

**Dansk
Ornitologisk
Forening**

Foreningen for fuglebeskyttelse